Hymnologiske Meddelelser

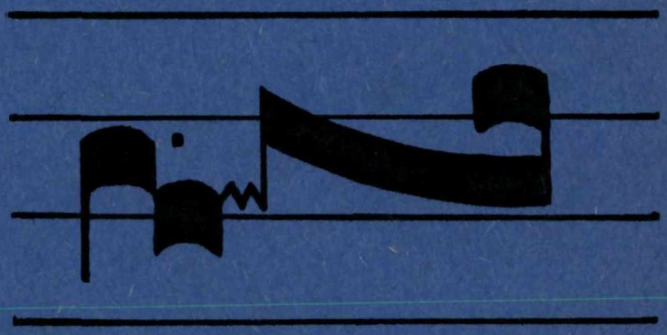

udgivet af Salmehistorisk Selskab

10. årg. 1981 nr. 3·4

Hymnologiske Meddelelser

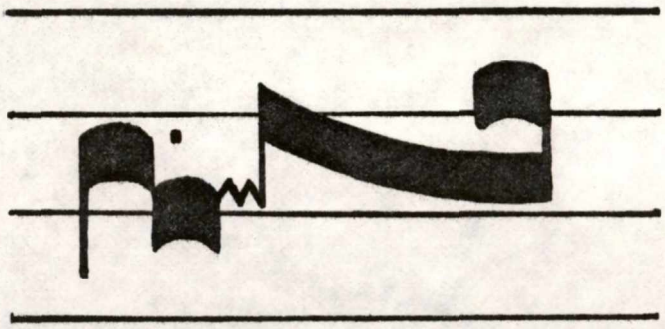

udgivet af Salmehistorisk Selskab

10. årg. 1981 nr. 3·4

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER

TIDSSKRIFT OM SALMER

udgivet af Salmehistorisk Selskab

10.årg. 1981 nr.3-4

NYE SALMER: Melodi af Henrik Fibiger Nørfelt, tekster af Lisbeth Smedegaard Andersen, Johannes Johansen og Jørgen Kristensen..... S.127

Urban Schrøder: Ivar Brinchs salme "Salig og evig hos Gud udi naade". Forsøg på en eftervisning af forlæg og efterklang..... S.131

G.F.W.Herngreen: Både vished og håb, men ingen vaklen. Bemærkninger til Albertsen..... S.152

Thomas Viggo Pedersen: Den religiøse sangs underskov..... S.154

Jan Arvid Hellström: Konsumtion och kommunikation i svensk andlig sång..... S.158

Trond Kverno: "..Vor Moder her oven til mener det samme.." Noen randbemerkninger omkring Ånden og Bruden i salmene..... S.163

Trond Kverno: Sangverk for den norske kirke - hvorfor? ... S.169

ANMELDELSER: Allan Arvastson: "In dulci jubilo", Latin-svensk blandsång och julpsalm, Kyrkohist. årsskrift 1980 (Lyster)..... S.172

Erik Dal og Ea Dal: 111 danske salmer, udvalgt og kommenteret. G.E.C.Gad, Kbh.1981 (Lyster).. S.176

Hymnologisk konference i Trondheim 1982. Ved Jens Lyster.. S.184

LÆSERNE SKRIVER:

Johannes Grubb om Christian Falster..... S.185

Knud Svendsen om F.Mendelssohn Bartholdy..... S.185

Poul Grubb om 129 salmer nr.889 og 892..... S.185f

Rettelser S.186

FORFATTERNES ADRESSER S.186

REDAKTIONELT ved J.L. S.186

INDHOLDSOVERSIGT FOR ÅRGANG 1981. Ved J.L. S.187

ISSN 0106-4940

KØBENHAVNS UNIVERSITET
REPRO. AFDELINGEN

VI GÅR LANGS HUSFACADER

Mel.: Hvorledes skal jeg møde

1.

Vi går langs husfacader,
der dækker som en skal
af kolde, tyste flader
en verden i forfald.
Hvor mennesker må leve
i frygt for egen magt
med ufreds tunge næve
fra jord mod himmel strakt.

2.

Hvor findes pejlemærker
i vintrens tågeland?
Kun golde mindesmærker
for menneskets forstand:
En lammet, magtsyg viden
- vor kundskabs beske frugt -
der svulmer sygt i tiden
ved al novembers fugt.

3.

Dog dæmrer lys, det falder
som sølv i dråbers skær.
Et himmeltegn, der kalder
til liv en skyggehær!
Det vælder frem bag vande
- som gyldensol i øst -
og tænder lyse strande
om verdens vinterkyst.

4.

Det lys bag advents dage
forandrer årets gang.
Fra træt og modløs klage
gror håbets nytårssang:
Med bud om kærligheden
til jord fra himmel bragt!
Af ydre spæd, beskeden:
Et barn i krybben lagt!

5.

Det barn med juleglæden
i verdens skæbnenat
forkynder os Gudsfreden:
Al skyld er dig forladt!
De ord, der løsner sorgen
og mismods kvælertag
og skænker os hver morgen
en nyskabt glædens dag.

6.

Så lad taknemligheden
for julens lys på jord
forvandle udbrændt viden
til tro på livets ord
om kærlighedens gave
- hver gang, den møder mig,
da véd jeg, den må have
sit væsens rod i Dig!

Lisbeth Smedegaard Andersen

DU, SOM TOG IND HOS DEN SYNDIGE MAND

Melodi og sats: Henrik Fibiger Nørfelt. November 1981.

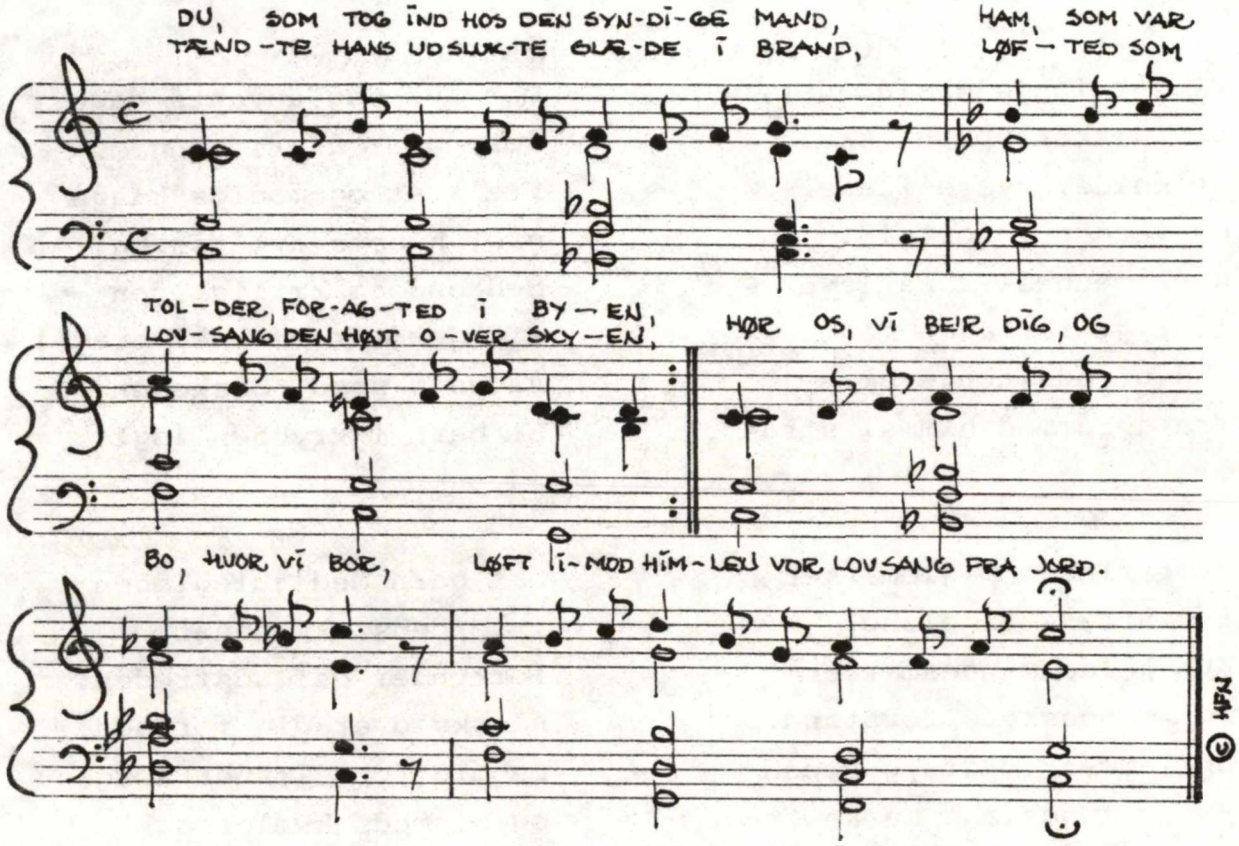

Du, som tog ind hos den syndige mand,
ham, som var tolder, foragtet i byen,
tændte hans udslukte glæde i brand,
løfted som lovsang den højt over skyen,
hør os, vi be´r dig, og bo, hvor vi bor,
løft imod himlen vor lovsang fra jord.

Du, som kan vende den knurrende spot
- "han tager ind hos en usselig synder" -
om til en jubel, så alting blir godt,
du er det håb, hvorpå håbløse nynner.
"Abrahams søn" har du tolderen kaldt,
ham, som er villig at ofre dig alt.

Kristus, du véd, vi er mellem de små,
li´som Zakæus mod højhed vi stræber.
Skør er den gren, hvor til tops vi kan nå.
"Skjul mig" - vi stønner med sitrende læber.
Træet har rede til himmelens fugl.
Hvor kan et menneske finde et skjul?

Ak, desto højere op vi kan nå,
vi desto mere os selv må foragte.
Da gør vi virkeligt store ting små.
Når vi vil herske, kan intet vi magte.
Herre, forbarm dig, vor brøde er stor.
Hvad har vi gjort ved din dejlige jord?

"Hvor er det træ, hvorfra uset jeg ser?"
tænkte Zakæus, som Adam nok gjorde.
Da må du standse, og underet sker,
skaberen selv ta´r almægtigt til orde:
"Skynd dig, stig ned og bered dig til fest!
Netop idag bør jeg være din gæst!"

Legende let fik Zakæus den lært,
lektien, hvorover så mange må græde:
Slet ikke kæmpe for det, man har kært,
slippe sit guld i befriende glæde.
Ingen kan vide, hvad han finder på,
han, den usete, som Herren kun så.

Lovsang du høster af knurrende spot,
jublende glæde af skammen og sorgen.
Du si´r et ord, så at alting blir godt
li´som på skabelsens dugfriske morgen.
Rør ved vort hjerte, vor mund og vor hånd
med din almægtige skabende ånd!

Johannes Johansen

31.oktober 1981

Zakæus er dagens mand den 2.søndag efter Hellig tre konger. Vi har tidligere bragt Zakæusviser i HM 1977, 168-172. red.

AVISPRÆDIKEN
TIL 23.SØNDAG EFTER TRINITATIS

En højaktiv lytterforening
af flere partifarver kom
og afkræved Jesus hans mening
om skatten til kejs´ren i Rom:
"Hvad mener du, højlærde rabbi:
skal kejs´ren ha´ skat eller ej?
Guds veje er du jo så skrap i,
så bare svar ja eller nej!"

Politisk var det et forbandet
dilemma at stille ham i,
for det var jo før der var dannet
et kristeligt folkeparti
med kort over hele Guds vejnet, -
et kristeligt livssyn sågar.
For ham stod kun korsvejen tegnet,
og den var jo ikke et svar.

Hvad skulle det også ha´ nyttet,
om svaret blev ja eller nej?
De lured jo kun efter byttet
og brød sig en pind om Guds vej.
Da Jesus bad en af de fromme
betragte en skattedenar,
så havde han én i sin lomme, -
og det i sig selv var et svar!

Der findes en lytterforening,
som flokkes ved Frelserens bord.
Den aflytter ikke hans mening
og fanger ham ikke i ord.
Den lytter til det, der fortælles
om vejen til korset den nat,
da Frelseren svared vor fælles,
vor evige ejendomsskat.

Jørgen Kristensen
november 1981

først trykt i Flensborg Avis 21.11.1981

eftertryk kun efter aftale. red.

IVAR BRINCHS SALME "SALIG OG EVIG HOS GUD UDI NAADE".

FORSØG PÅ EN EFTERVISNING AF FORLÆG OG EFTERKLANG

VED URBAN SCHRØDER

Det er almindeligt kendt, at salmedigtere til alle tider har arbejdet ud fra forlæg af forskellig art og har ladet sig inspirere af bønnebøger og anden opbyggelig litteratur [1]. Nogle har - til lettelse for forskningen - været så hensynsfulde selv at nævne den bøn eller opbyggelige betragtning, som de har digtet udfra. Dette gælder f.eks. Johann Rist, der giver nogle af sine salmer sådanne titler, at vi alene gennem ordlyden straks genkender de bønner fra Johann Arndts "Paradiesgärtlein" 1612, som han sætter på vers [2]. Eller Paul Gerhardt, når han forsyner en række passionssalmer med overskriften "Des Heil. Bernhardi Passions-salve" [3]. Eller Johann Scheffler: han nævner selv i sin "Heilige Seelen-Lust" 1657, at en salme er en versificering af den latinske bøn "Anima Christi sanctifica me"; at en række Maria-salmer er digtet over "dem Lateinischen Officio immaculatae Conceptionis B(eatae) V(irginis)"; eller at i en anden salme synger han "mit dem heiligen Xaverio" [4].

Men oftest lader salmedigterne os dog i uvidenhed om, hvor de kilder skal søges, der inspirerer dem til at synge. Kingo f.eks. røber i sine passionssalmer intetsteds, at han her digter på grundlag af Johann Gerhards store kommentar til Jesu lidelseshistorie i den tredie tome af "Harmonia Quatour Evangelistarum" [5]. Og Brorson bringer nok i nogle udgaver af "Troens rare Klenodie" til sidst et "Tydsk Register over de Psalmer, som af det Tydske er oversat", men nævner intet om, at hans julesalme "MIt Hierte altid vancker I JESU Føde-Ruhm" og nytårssalmen "NU vel an! et freydigt Mood", der begge er originale arbejder fra hans pen, dog også begge låner både tanker og billeder fra Heinrich Müllers prædikener til juledag og nytårsdag i hans så udbredte postille "Evangeliske Hierte-Speyl" [6].

Des vanskeligere er det for hymnologen at se den litterære og også den mere personlige baggrund for en salme, som kendskabet til

dens eventuelle forlæg afslører. Eller sagt anderledes: kendskabet til det litterære forlæg for en salme giver ofte et personligere billede af salmedigteren og undertiden tillige et indblik i hans arbejdsmåde, idet han kan have omtydet og suppleret sit forlæg. Og et sådant indblik i, hvordan en salme kan blive til, ligesom nærbilledet af digteren selv vil altid være af betydning for forståelsen af vore salmer. Derfor skal her fremdrages et tilfælde, hvor det er lykkedes at finde en salmes hidtil ukendte forlæg.

I året 17o5 udgav præsten ved Holmens Kirke i København *Ivar Dideriksen Brinch* et skrift med titlen *"En Christens Tancke-Tøyle eller og faa aandelige Sange, hvorved hand mange Gange fordrev hans Tanker mange og holdte dem I Bidsel"* [7]. Her finder vi enogtyve, ofte meget lange salmer over forskellige emner så som "En Christens Glæde over Landets Velstand" (s. 7ff), "I JEsu Skiød er bedst at hvile" (11ff), salmer ved skriftemål og altergang (14ff), en taksigelse for alle Guds velgerninger (23ff), "Et Guds Barns Bøn og Arbeyde" (32 ff), en salme om verdens omskiftelighed under titlen "En Christens Flytte-Tanker" (82ff), salmer om døden: "En ret Christens Alliance med Døden", "En Christens Testamente" og "En Christens sidste Afskeed og salige Endeligt fra Verden" (34ff, 4off og 89ff) samt fire salmer om "De fire sidste Tings Betragtning": døden, dommen, himmerige og helvede (47ff).

Disse fire er bemærkelsesværdige derved, at de fortsætter en meget gammel tradition i kirkens lære og fromhedsliv. Alleredemiddelalderens skolastikere taler om "quatour novissima". Og tidligt formes herom dette distichon:

> Mors tua, judicium postremum, gloria coeli
> et dolor inferni sunt meditanda tibi [8].

Nøje at begrunde disse fire sidste ting - din egen død, den yderste dom, himmeriges herlighed og helvedes pine - bliver middelalderen igennem og længe efter reformationen en fast bestanddel af en kristens beredelse til døden. Og bønner og betragtninger herom indtager en vigtig plads i både før- og efterreformatorisk litteratur om den dødsberedelse, der bør vare hele livet [9]. Ivar Brinch yder således også sit bidrag på dette område inden for fromhedslivet.

Hans salmesamling indeholder også en "aandelig Jule-Sang", der kan synges "udi Steden for den forfængelige Jule-Leeg: Vel ret og vel slet", men dog "med samme Melodie" (73ff). Som senere Brorson

med sin salme "Bort! verdens jule-glæde Af hvert et huus og sind" [10] vil også Ivar Brinch her almuens gamle, verdslige julemorskab til livs. Og for at hans salme lettere skal finde indgang hos folk, digter han på den vises melodi, den skal fortrænge [11].

I det hele taget digter han til alment kendte melodier, både verdslige og åndelige. Vi træffer således "den verdslige Melodie Ach, Længsel døder mig" (6), "Kommer, I Cimberske Helte med Ære" (14), "Ach, Amaryllis" (34) og "Chrysillis, du mit Verdens Guld" (54) [12] samt af salmemelodier "Nu rinder Solen op" [10], "Allene paa Gud sæt Haab og Liid" (11), "Far, Verden, far Vel" (19), "O Gud, Du fromme Gud" (23), "Dorthea Engelbrechts Datters: Naar Gud sine Udvalgte fremsender" og hendes "Dagen viger og gaaer bort" (27 og 32), "Den lyse Dag forgangen er" (4o), "kommer til mig, sagde Guds Søn" (44), "Hiertelig mig nu længes" (64), "Vaag op og slaae paa dine Strenge" (68), "Eya, mit Hierte ret inderlig jubelerer" (77) og "Hierte-Suk og Graad" (89) foruden to tyske: "Nun las uns Gott den HErren" (3o) og "Wer ist doch nun so seelig, wie ich bin" (87).

Disse melodier sammen med salmernes længde viser os Ivar Brinchs sigte: han vil bringe let syngelige, folkelige viser med kristeligt indhold til afløsning af tidens mange verdslige viser - som han selv betoner det i sin rimede fortale: Guds Ords kostelige Guld staar ikke i høj Kurs hos Folk,

> Men mange heller kiøber det verdslig Narrerei,
> Hvormed hver Kierling løber, har der Behag udi,
> Som jeg for Gud maa klage, det gik mig ligesaa
> Udi min Ungdoms Dage, det kan jeg nu forstaae,
> Det maa mig vel fortryde, jeg over en Kam skar
> Alt, hvad som lifligt lyder, jeg qvad, i hvad det var,
> Forlad mig, kiere HErre, slig Ungdoms Daarlighed,
> Dig bør jeg og at ære, at jeg nu bedre veed (Bl. A2).

Han har selv engang rendt efter visekællingerne, der på gaden falbyder deres billige skillingstryk af mindre opbyggeligt indhold. Nu har han fået smag for noget bedre og vil hjælpe andre til det samme. Derfor udsender han nu *sine* viser, der bedre kan holde folks tanker "I Bidsel". Og de er åbenbart blevet godt modtaget. Thi af Brinchs "Tancke-Tøyle" kendes i Danmark og Norge ialt 3o oplag, det sidste trykt så sent som 1859. Og hertil kommer, at nogle af bogens salmer gentagne gange blev udsendt som skillingstryk i København,

Haderslev og Flensborg [13].

Blandt disse træffer vi i seks forskellige tryk den salme, der her skal beskæftige os, den første af de fire nævnte om de "sidste Tings Betragtning": *'Salig og evig hos Gud udi Naade Er de, i Tide betænke sig om'*" (47ff). Den har 36 vers på melodien "Sorrig og Glæde de vandre tilhobe". Og her skildres ud fra overskriften - "Om Døden og alles vores Ende" - hvordan døden venter os alle uden forskel.

Dette skal vi betænke, medens tid er, "Saa at vi maa Himmerig faae, Naar vi omsider skal lægges paa Straae" (V.1). Den viise Sirak beholder Ret: "I al den Gerning, som nogen vil giøre, Bør det ham Enden at have i Agt" (V.2). Thi, "Forraad og Efterraad er ikke lige". Bagklogskab er ej at tilråde (V.3):

Drukner først Barnet, og Haabet er ude,
Fyldes jo Brønden for silde med Leer,
Løser først Døden den Syge hans Knude,
Hielper ey Medicamenterne meer,
For silde man
Giør da Modstand,
Naar som at Skandsen er Fienden i Haand (V.4).

Tankerne skader ingen mands gerning - bonden pløjer ikke en fure mindre, fordi han ved ploven sender sine tanker op til Gud; og krigsmanden kan godt sukke og bede til Gud samtidigt med, at han skyder på fjenden (V.6f). Sådan skal vi ikke af vort arbejde lade os hindre i altid at tænke på døden (V.8). Thi vort levned her i verden lignes bedst ved blomster, der snart visner (V.9). Vel er der forskel på høj og lav - dog "Begge Slags vil Uden Forskiel Ormen' fortære og glæde sig til" (V.lo). Nogle bærer gyldne sceptre, andre "i Vadmel skal trælle sig træt"; nogle bor i skønne paladser med kisterne fulde af guld, andre "Udi Leerhytter af Støv"; en må bryde sit hoved med vigtige sager, en anden male på kværn i møllen - dog "Liden og stor Bliver til Jord, Døden dem træffer, i hvor de boer" (V.11-13). Adam, det første menneske; Methusalem, den ældste på jorden; Saul, "den høye"; David, "den yndige"; Absalon, "som var saa deylig og skiøn"; Samson med sin styrke; Salomon med sin visdom; og Nebukadnesar med sin rigdom og vælde - alle uden forskel måtte de dø (V.14-16).

Men dødens time er uvis. Den vil Gud ikke lade os vide, "Paa det vi altid skal være bereed" (V.17).

Somme er' døde i Mødrenes Live,
Før de saae nogen Tid Verden saa viid,
Andre i Vuggen ey sikker kan blive,
Nogle i Ungdommens feyerste Tid,
Endeel opnaaer
Hundrede Aar,
Og med Forlængsel hans Komme attraaer (V.18).

End ikke ved sengetid ved vi, "Om vi kan leve til anden Dags Morgen". For døden "hugger ulige i Fleng" (V.19). Ej heller vort dødssted kender vi forud. Abel døde ude på marken; kongen bedst, som han sad på sin trone. Nogle dør "i Skov og i Lunde", ja, selv i Guds hus eller i den seng, hvor de blot vil hvile og blunde - "Siig mig, hvad Sted Han er ey med, Venter kun Ordre at fælde os ned" (V.2of). Og ligeså lidt ved vi om måden, hvorpå vi skal dø - "Det skeer paa hundrede Maader og fleer". Nogle omkommer ved brand, andre i vand, atter andre "ved Biørnens og Løvernes Tand" (V.22).

Nu døer den ene af Pine og Plage,
Som han kan have i Fødder og Been,
Nu een af Hovedvee hastig og fage,
Nogle ihielslaaes af Huse og Steen,
Mange i Kriig
Legges i Liig,
Nogle, desverre! taer Livet af sig (V.23).

Der er kun een vej at komme til verden ad; men ad mange kan vi komme herfra - ingen ved, "Hvad Vey han [Døden] kommer at tage os med" (V.24).

Derfor bør vi tælle dage og timer og altid have vor "Lampe optændt" (V.25). Dagligt dør jo nogle omkring os; dagligt bæres andre til graven - "Maa vi ey tænke, vort Levnet er kort?" (V.26). Vil du da være beredt, skal du "med Døds-Tanker forblande din Glæde" og gøre din grav midt i din lysthave: "Midt i din Fryd Lysten afbryd Og tænk paa Dødens Basune og Lyd" (V.28). Selv Jesus tænker på døden: se ham i den spedalskes hus i Bethania, hvor han midt under måltidet talte mest om salve til sin begravelse (V.29). Derfor, vil vi "vor Himmel-Deel ikke forlise", skal vi vandre som de vise og gøre bod (V.31). Skipperen søger havn og ly i stormvejret; de rejsende søger sig et herberge -

---

Saa vil jeg ogsaa til JEsum henflye,
Udi hans Navn,
Udi hans Favn,
Udi min Saligheds Klippe og Havn.

Saa skal mig Døden ret aldrig kund' skade,
Aldrig jeg frygter hans Møye og Lee,
Christo jeg lever, at døe er min Baade,
Jeg skal des snare' Guds Herlighed see,
Kom da, o Død!
Du est mig sød,
Jeg slipper gierne fra Angest og Nød.

Fordi du fører fra Sorrig til Glæde,
Giver for Møye den evige Roe,
Derfor saa vil jeg vente og bede,
At jeg maa døe udi JEsu hans Troe,
Efter min Død
Hviler jeg sød
Evig med Glæde i Abrahams Skiød (V.34-36).

Efter dette referat af salmen behøver vi ikke undre os over, at Ivar Brinchs "Tancke-Tøyle" fandt så stor en yndest blandt folk, og at især denne salme gennem skillingstrykkene fik en særlig udbredelse. Her digter jo en mand, der ved at tale lige ind i den jævne almues hjerte. Det tunge og alvorlige emne er gennem hans folkelige sprog og billedrigdom gjort anskueligt og vedkommende, ja, dramatisk og ligefrem spændende. Temaet døden er her blevet så levende og dragende som handlingen i nogen visekællings verdslige kærligheds- eller sensationsvise, uden at det går ud over salmens kristelige indhold. Ivar Brinch er dygtig som folkedigter.

Dog skriver han her ikke kun med sit eget blæk, men komponerer sin salme over motiver fra og med baggrund i tidens andagts- og opbyggelseslitteratur. Det forekommer ikke overraskende, at præsten i Görlitz *Martin Mollers* ofte udgivne bog "Manuale de praeparatione ad mortem. Heylsame vnd sehr nützliche Betrachtung/ wie ein Mensch Christlich leben/ vnd Seliglich sterben sol", 1593, er blandt inspirationskilderne. Mollers forfatterskab er stærkt præget af middelalderens mystik og fik stor betydning for tysk lutherdom i det 17. århundrede, idet det blev en af de porte, hvorigennem

katolsk spiritualitet vandrede ind i det lutherske fromhedsliv og gav dette en frugtbar drejning bort fra det ensidigt reformatoriske [14]. Og om udbredelsen af Mollers skrifter i hans eget land vidner det, at så sent som 1723 kunne det kendte Stern'ske Forlag i Lüneburg udsende en ny, smukt udstyret Quart-Udgave af hans postille "PRAXIS EVANGELIORUM" fra 16o1 med hans her nævnte "Manuale" og hans passionsbog "SOLILOQVIA DE PASSIONE JESU CHRISTI" fra 1587 som tillæg. Til svensk oversattes flere af Mollers skrifter [15] - hans "Manuale" udkom endog i Christiansstad så sent som 1862 [16]. Og på dansk har tolderen i Helsingør Herman Hansen Holstein 1647 udgivet hans betragtninger over Jesu lidelse og død "SOLILOQVIA" [17].

Men allerede 161o finder vi Mollers bog om beredelsen til døden oversat på vort mål af Hans Oldeland til Trellerupgaard på Fyn [18]. Titlen lyder: "Manuale DE PRÆPARATIONE AD MORTEM. Det er. En Haandbog. En Skøn oc meget nyttelig Betractelse/ ideligen at betencke/ huorledis it Menniske skal Christeligen leffue/ oc Saligen dø". Denne bog genoptrykkes 1613 og 1621 og oplever endda at udkomme i to reviderede udgaver: 1692 udsender præsten ved Vartov Hospital i København, salmedigteren Johan Brunsmand bogen under den nye titel "Lifvet i Døden ... Martini Molleri Ædele og Hver Mand gavnlige Skrift/ Om Beredelse til Døden/ Paa reen Dansk udtolket af H.O. Og ... nu paa ny ofverseet ... " [19]. Og 1754 lader præsten i Fjelsted på Fyn Jochum Wielandt bogen trykke i Odense med så nogenlunde den originale titel, men med tilføjelsen "For mange Aar siden oversat paa Dansk af Hans Oldeland. Men nu revideret" [2o]. Og hertil må oven i købet føjes, at Mollers bog også har en helt anden oversætter, nemlig den som topograf bekendte Arent Berntsen. Han udsender 1637 sin egen oversættelse: "Mart. Moller/ Manuale de præparatione ad mortem. Eller Konst at døe" [21]. Og hans ord på titelbladet "Nu paa Danske offuersæt" synes at vise, at han slet ikke har vidst om Hans Oldelands allerede eksisterende oversættelse.

At Ivar Brinchs salme "Salig og evig hos Gud udi Naade" har denne Oldelands oversættelse af Mollers "Manuale" som et af sine forlæg, vil vi nu forsøge at påvise [22].

Vi bemærker da først salmens overskrift "Om *Døden* og *alles* vores Ende". Her anslås temaet: salmen handler om døden og understreger, at vi alle skal dø. Herom handler også hele Mollers bog, dog især dens første kapitel, hvor det udtrykkeligt hedder: "Skulle vi Mennisker da *alle dø*. Ja, visseligen" (udgaven 1692, s.3o) [23]. Og

straks fra første vers hører vi Mollers tekst bag Brinchs linjer. "*Salig* og evig hos Gud udi Naade" lyder den første linje. Dette er digterens omskrivning af sit forlægs gentagne tale om "*Salig* at dø" (Fortalen Bl. A og S.27 og 3o). Og bag linjen: "Er de, i Tide *betænke sig om*" klinger bibelordet igen fra Mollers fortale: "HErre/ lære os at *betænckе/* at vi skulle dø" (Bl. A); som ordene om at "*Leve* ... Ærlig, gudfrygtig, oprigtig og from" samler hele afsnittet "Hvad er da et Christeligt *Lefnet?*" (s.28ff); og slutlinjen: "Naar vi omsider skal *lægges paa Straae*" gentager mere poetisk Mollers ord, at vi *"her fra skilles"* (s.3o).

Vers 2 nævner "Syrach hans Ordsprog, ... I al den Gierning, som nogen vil giøre, Bør det ham Enden at have i Agt". Dette er bibelordet fra Jesu Siraks bog 7,4o: "Hvadsom du giør/ da betænck Enden/ saa giør du aldrig ilde" [24]. Og samme ord citeres i Mollers fortale (Bl. A) [25].

Salmens tredie vers lyder:

Forraad og Efterraad er ikke lige,
Læres jo ofte med største *Forliis,*
Hører man ikke saa mangen at sige:
Ach! at jeg før havde været saa viis,
Derfor er han
En daarlig Mand,
Som ey betænker sin dødelig Stand.

"Forraad og Efterraad" betyder at vide råd før og efter, hvorom Moller også taler, men på en anden måde: "Der som det var os Mennisker beskikket to gange at døe/ da kunde een/ om hand *den første gang ikke var vel død/* døe *den anden gang diss bedre*. Men *ach Ney/* ney: Ikke saa/ ikke saa/ en gang at døe ilde aff Verden/fører en i ævig *Ulykke*" (s.31). Også her tales om en bagklogskab, der blot ikke hjælper. Brinch taler om et "Efterraad", der ikke er så godt som et "Forraad". Og hele verset er en selvstændig poetisk omsmeltning af forlæggets prosatekst.

De følgende fire vers lader vi foreløbigt stå til senere betragtning og går videre til vers 8, der lyder:

Vel da! saa vil vi ey slippe vort Anker,
Arbeydet skal og ey ligge slet ned,
Og dog paa Døden vil fæste vor' Tanker
At vi kan *altid med Gudelighed*

Hver i sin Stat
Være parat
til at begynde en *Himmel-Sabbath.*

Her opdager vi, at Brinch i sin anvendelse af Mollers "Manuale" ikke kun øser af dennes første kapitel, men har læst hele bogen. Thi i dens tredie kapitel om et kristeligt og for Gud velbehageligt levned (s.68ff) bringer Moller et afsnit om et kristenmenneskes "udvortis Kald og Bestilling" og skriver, at et menneske bør "være stedse i Verk og *arbeide* ... og hver Dag med al Flid og alvore *forrette* sit Kald". Dog skal han "*ocsaa derhos* saaledis hver Dag lefve/ at hand *beholder stedse Troen og en god Samvittighed/* og *er hvert Øyeblik færdig og bereed til en salig Død* og *Hiemfart* (s.1o9f). Versets afhængighed af prosateksten er her åbenlys.

Og atter springer vi frem i salmen - nu helt til vers 17 om dødens tid:

Tiden er uvis, det vide vi alle,
Gud vil ey vise os Tid eller Sted,
Naar og hvorledes han vil os bortkalde,
Paa det vi altid skal være bereed
Færdig at staae,
Med hannem gaae,
Naar som han kommer og banker oppaa.

Moller skriver, at "Fire Stykker om Døden ere os uvisse": dens tid, sted, tilstand og måde (s.32). Og om tiden forklarer han nærmere, at Gud kunne let have åbenbaret os, hvornår den er inde. Men i sit vise forsyn *"har hand det ikke giort"*. Thi han vil, *"at du skal være altid bereed"* (s.33 og 32f). Denne sidste sætning går næsten ordret og også rytmisk igen hos Brinch.

Vers 2o siger, at *Steden maa heller ey Mennesken læres"*. Og i vers 21 hedder det:"Siig mig, *hvad Sted han* [*Døden*] *er ey med*, Venter kun Ordre at fælde os ned". Også Moller betoner vort dødssteds uvished: "For det Andet *veedst du og ikke/ paa hvad Sted dit Endeligt kunde være dig forseet* og beskikket ... [Døden] bier og *allevegne* efter os" (v. 34f). Og også nogle af de eksempler på dødsstedets uvished, som Brinch giver i vers 2o og 21 - at "Abel han døde *paa Marken* saa grøn"; at nogle døe "*i Skov og i Lunde*"; og at *"Sengen*, hvorpaa man skal hvile og blunde, Er og vel mangen een død bort udi" - nævner Moller: Du ved ikke, om du skal dø Hiemme eller

ogsaa *paa fremmede Stæder/* udi dit Huus og paa din Sygeseng eller og ude *paa Marken"* (s.34f).

Ligeså uvis er vor dødsmåde. Herom digter Brinch to malende vers:

Maaden os gives ey heller tilkiende,
Det skeer *paa hundrede Maader og fleer,*
Endeel de *falde fra Høyden* og neer,
Nogle i *Brand,*
Nogle i *Vand,*
Nogle ved *Biørnens og Løvernes Tand.*

Nu døer den ene af *Pine og Plage,*
Som han kan have i *Fødder og Been,*
Nu een af *Hovedvee* hastig og fage,
Nogle ihielslaaes af Huse og *Steen,*
Mange i *Kriig*
Legges i Liig,
Nogle, desverre! *taer Livet af sig* (v.22 og 23).

Også her hører vi genklange af Mollers tekst. Han taler blot ikke om måden, men om tilstanden, hvori vi skal dø - "sofvendis eller vaagendis/ glad eller sorrigfuld/ udi Verdslig eller Geistlig Handel og Forretning/ drucken eller ædru/ vred eller blid" (s.35). Det synes at være denne udmaling, der får Brinch til at tale om "hundrede Maader og fleer". Og videre siger Moller, at folk kan dø af *"Vattersot ... Hofvetvee ... udi Hafsnød* eller ved *Ildebrand".* Ja, nogle dræbes af *"vilde Dyr"* (s.36). Nej, vi er aldrig trygge for døden. "Og *daglig Forfarenhed i dennem/ som døe/* lærer os/ at *vi maa vist den samme vey"* (s.39 og 37). Dette sidste omformer Brinch til følgende vers:

Det kan af *daglig Forfaring* og læres,
Daglig man hører, at nogle døe bort,
Daglig sees nogle til Graven at bæres,
Maa vi ey tænke, vort Levnet er kort?
Ja, hver ved sig,
Nu er det dig,
Gud veed, hvor snart det skal komme til mig (v.26).

Og bag de tre sidste linjer skjuler sig Jesu Siraks ord, som også Moller citerer her: "I Dag gielder det mig/ er Dødningens Røst/ I Morgen gielder det dig" (XXXVIII, v.23).

I vers 28 giver Brinch et godt råd, som nok kan være svært at følge:

Du da, som ønsker at være berede,
Raadmanden kan du og lære det af,
Og *med Døds-Tanker forblande den Glæde*
I din Lysthauge at giøre din Grav,
Midt i din Fryd
Lysten afbryd
Og *tænk* paa Dødens Basune og Lyd.

I sin fortale fortæller Moller om ægypternes skik, "at man *udi Giæstebud og Glædskab* pleyede at bære frem for Giæsterne *en dødnings Billede/* liggende i en Ligkiste ... og lagde disse efterfølgende Ord dertil ...: *Beskue dette Billede/* Drick og giør dig glad/ men *betænck* dog derhos/ at Døden vil engang giøre dig dette Billede lig" (s.5). Ja, denne skik må uvægerligt føre til Brinchs råd: "Midt i din Fryd Lysten afbryd" og tænk på døden! Hans vers synes tydeligt inspireret af Mollers ord. Og "Raadmanden", der også kan gøre dig beredt, er her nok ikke at forstå som et medlem af byrådet, men er snarere en vismand. Og netop en sådan citerer Moller i forbindelse med sin omtale af den gamle ægyptiske skik - nemlig filosoffen Seneca, der siger: "Du maa tit og offte bilde dig Døden i Sinde og stedse tencke derpaa" (s.5).

Fra og med vers 29 lægger nu Brinch Mollers "Manuale til side - så at sige - og lader sig ikke mere inspirere af denne kilde. At han herefter dog ikke digter videre alene ud af sit eget blækhus, skal vi se om lidt. Forinden må vi begrunde, hvorfor vi til den hidtidige analyse af salmen ikke har anvendt Hans Oldelands oversættelse af Mollers bog fra 1610, men Johan Brunsmands reviderede udgave af denne fra 1692. Dette skyldes et par iagttagelser af små tekstforskelle mellem disse to udgaver. På spørgsmålet om, hvorfor Gud ikke har åbenbaret os vor dødstid, svarer Brunsmand: "Ney/ min Siæl/ det er af Guds særdeelis Raad/ skiult for dig/ at du skal være altid bereed. Derfore siger Christus/ vaager/ thi I vide ikke/ naar Huusens HErre kommer" (s.32). Disse linjer forekommer ikke i Oldelands oversættelse (s.5f) og ey heller i Mollers egen tekst (Lüneburg-udgaven 1723, s.4), men er Brunsmands tilføjelse. Og netop den rummer de ord, "at du skal være altid bereed", der - som vi ovenfor så - går næsten ordret igen i Brinchs vers 17. Og videre nævner Brunsmand som de sygdomme, der kan medføre døden, "Pestilentze/ Sprinkkel/

Skørbug/ Vattersot/ Spedalskhed/ Hofvetvee/ Koldesyge/ Hæfvelse/ Svindsot" (s.36). Også her er både Oldelands oversættelse (s.12) og Mollers tekst (s.5) mere kortfattede. Og ingen af dem omtaler vattersoten, som kan have inspireret Brinchs ord i vers 23 om "Pine og Plage .. . i Fødder og Been". Det forekommer herudfra sandsynligt, at Brinch ikke anvender den oprindelige danske oversættelse af Mollers "Manuale", men dennes senere, reviderede udgave 1692, hvorfor vi også har lagt denne til grund for vor undersøgelse.

Som nævnt har salmens tekst fra og med vers 29 ikke længere påviselig baggrund i Mollers bog. Dog, inspirationen hentes stadig fra det 17. århundredes lutherdom. Nu fra et originalt dansk arbejde, adelsmanden *Erik Rosenkrantz'* omfangsrige skrift "Siælens Frelse ved Dødsens jdelig Betractelse Oc Guds Ords liusende Lycte frjmodelig at vandre igiennem Dødsens Mørck til Det evige Ljffs Lius", der udkom anonymt 1666 [26]. Allerede i vers 3o leder ordene om, at "*Vel* maa man Døden *forskrekkelig* hede [= hedde, d.v.s. kalde]", men at han for de troende dog "*kun* er en *Skilsmis* og skifter os om", tanken hen på Rosenkrantz' ord, at da Jesus var døden undergiven, "var den *vel forferdelig*", men en kristen skal huske, at "denne Død er *icke uden* en διάλυσις, Siels oc Legems *Skilsmisse/* ved hvilcken et Guds Barn dog flytter fra Trængsel til Frjhed" (Hh 2v). Opfordringen: "Ey som *de Daarlige*, men som *de Vise* Lader os vandre" i vers 31 har sin parallel i Rosenkrantz' tale om "*de vjse* oc *daarlige* Jomfruer" i Mathæus 25 (Y). Og hans skildring af, hvordan "vi befries i Døden *fra alt Ont*" og "komme fra største U-ro til *Ro*" (Ii 4ff og Kk3ff), kan have inspireret Brinch til linjerne: "fordi du [døden]fører *fra Sorrig* til Glæde, Giver for Møye den evige *Ro*" i vers 36.

Men allerede fra salmens begyndelse spores en tydelig indflydelse fra Rosenkrantz' bog - dette er grunden til, at vi ovenfor ved undersøgelsen af salmens forhold til Mollers "Manuale" forbigik en række vers. Således skriver Brinch i vers 4: "Løser først Døden *den Syge* hans Knude, Hielper ey Medicamenterne meer". Dette siges i en sammenhæng, hvor talen er om at *berede sig til døden, medens tid er*. Rosenkrantz siger det samme på sin måde: "Lader os derfor *omvende os/ men det er Tjd* ... Naar *Patienten* er død/ haffver Lægen inted hos hannem med sin *Cuur* at forrette" (Y). I vers 6 læser vi disse linjer: "Bonden ey *pløyer* en Furre des mindre, At [= fordi] han *opsender sin' Tanker til Gud*". Dette lyder som en poetisk

gengivelse af Rosenkrantz' prosa: "Hvor mange haffve *pløyet* Ugudelighed i den tjd/ *HErren skulle søgis*/ oc saa icke kiøbt den leilige Tjd" (D).

At vort liv her i verden må "lignes ved Blomster og Høe" (v.9), er tidens almene tale, som også Rosenkrantz fører ved at citere Esaias 4o (E) - så her behøver Brinch ikke at have lånt hos Rosenkrantz. Men det har han sikkert i vers 1o:

> Vel er der mange i Verden ophøyet,
> *Ligesom Ceder paa Libanons Top*,
> Derimod andre saa nedrig er bøyet,
> *Som Isop voxer paa Veggene* op
> ....

Blot vender han delvis Rosenkrantz' ord om: "Thi et Menniske er icke *som* det stercke *Ceder paa Libanon*/ men *som Isop paa Veggen*" (C). Ligeså, når han i vers 14-16 opregner en række privilegerede mennesker, som døden tog trods deres fortrin: Adam, Methusalem, Abraham, Moses og Aron, "Saul den høye og David den *yndig*", Absalon, "som var saa *deylig og skiøn*", Samson - "*hans Styrke*, hvad kunde den gielde" - Salomon med *hans Viisdom* og Nebukadneser i al hans rigdom. Rosenkrantz nævner af disse Abraham, Moses, David, der var "*en mand effter Guds Hierte*", Absalon, den "*smucke*", Samson, den "*stercke*", og den "*præctige*" Salomon (B 3v og 4v).

I vers 2o synes Brinch at kombinere lån fra Moller med lån fra Rosenkrantz. Versets eksempel på vort dødssteds uvished: At "*Præsten* døde *hos Porten*", bygger på profeten Amos 5,1o: "De ere vrede paa *hannem*/ som straffer dem *i Porten*". Ordet gælder den israelitiske præst [27] og dramatiseres af Brinch derhen, at han bliver dræbt af folket. Rosenkrantz citerer i sin fortale det samme ord: "De hadede den/ siger Propheten/ som straffede dem i Porten" (c). Og fandt vi ovenfor, at vers 22 og 23 om de forskellige måder at dø på låner stof hos Moller, må vi her tilføje, at de begge er nok så afhængige af, hvad Rosenkrantz skriver: "Somme døer *i Vand* ... somme *ved Ild* ... andre ved vjlde Bester ... *i Løwerkulen*/ ... *aff Biørne* ... andre omkomme *ved Sverd* ... *ved Fald aff høye Steder* ... *ved Steen-slag* . .. *ved Hoffvitvee* ... *ved Podraga i Benene* (G 2). Det er også Rosenkrantz, der leverer den prægnante modsætning i vers 24. Han skriver: "Der er *ickun en Maneer at fødis paa*/ men *mange Maader at døe paa*"(G2). Og Brinch gendigter disse ord således:

At vi kan komme til Verden og *fødes,*
Er kun et eneste Middel og Vey,
Mangefold er der dog, *hvorved vi dødes*
....

At Brinch som forlæg for sin salme har benyttet Rosenkrantz' bog, synes klart.

Men har han mon øst af endnu flere kilder? Eet vers tyder i alt fald herpå. Det er vers 34 med linjerne:

Skipperen søger i Storme og Vinde,
Hvor han kan komme *i Havn* og i Lye,
Reysende søge et *Herberg* at finde,
Saa vil jeg ogsaa til *JEsum* henflye
...

De to her anvendte billeder genfinder vi i en tredie af den gamle lutherdoms bøger om døden. Præsten i Nørre Jernløse på Sjælland *Jens Christensen Kiøbenhavn* udsendte i 1611 i prædikenform en sådan bog med titlen "XXXIIII. CHristelige oc skøne Lijgpredickener... Aff huilcke en Syndere kand daglige i denne ælendige oc bedrøffuede sidste Verdsens tid/ lære at berede sig til it saligt Endeligt ... aff Tydsken paa vort Danske Sprock ... vdsatte" [28]. Og her møder vi i en prædiken billedet af skipperen: "Lige som en god/ forfaren *Skipper* oc Styrismand *i en stor Storm søger* gierne *i Haffn ... Saa* haffue wi Christne ... ingen bedre Haffn at søge i ... end i *Jesu* Christo" (Bl. K 3v og Nn4). Medens en anden prædiken tillige nævner den rejsende: "*Søfarne folck/* som seygler met stor Liffs fare paa Haffuet/ de glæder dennem jo hierteligen/ naar de kunde naa oc bekomme en god *Haffn* ... En *Vandrings mand/* der reyser i Regn oc Dreck [ordet "Dreck" er tysk = smuds] / i Hede oc Frost/ glæder sig/ hand kand komme til *Herberge*" (Aa 3). Brinchs 34. vers må have hentet sine billeder fra disse to steder i den sjællandske præsts ligprædikener. Endog sammenligningen i det først anførte citat: "Lige som .. Saa.." går igen i hans linje: "Saa vil jeg ogsaa til JEsum henflye".

Men også i andre af hans salmes vers hører vi genklange af disse gamle prædikener. To steder siger disse, at døden kommer "saa vel hos *den/ som sidder i stor ære/* som hos *den ringeste* paa Jorden/ Saa vel hos den/ som bær *Silcke* oc *Krone/* som hos den/ der haffuer *en graa Vennicke* [29] paa" (K, Aa 2v og Nn 3v). Disse ord kan med de-

res modstillinger have inspireret Brinchs 11. vers:

Somme kan *gyldene Scepter* fremvise,
Somme i *Vadmel* skal trælle sig træt,
Somme har neppelig Krummer til Spise,
Somme gaae dagligen fulde og mæt,
Somme de har
Sobel og Maar,
Somme har *Pialter*, ja, Bylder og Saar.

Men - fortsætter vers 12 - "*Liden* og *stor* Bliver til Jord, Døden dem træffer, i hvor de boer". At "Abraham med Døde i Fred", som vers 14 siger, nævnes allerede i ligprædikenerne: "Gud siger til Abraham/ At hand skal fare i Fred" (E 2). Og sprogtonen i vers 16:

Samson hans Styrke, hvad kunde den gielde,
Salomons Viisdom dog hialp hannem ey
...

høres som en genklang af den 16. ligprædikens vemodige spørgsmål: "Huor er *Samsons styrcke? Salomons Vijshed?*" (T 2). Ligesom denne prædiken også nævner kong "*Nabogodonoser*" som "en mectig Konge", der "bleff dog strax vild oc galen" og døde (T 2v) - om han siger vers 16, at "*Nabocodnosors* Rigdom og Vælde Kunde ey giøre ham anden Udvey" end dødens.

Linjen i vers 21, at selv "*Guds Huus* og Tempel kan os ey befrie" fra døden, der kan lyde mærkelig, synes at pege tilbage på "en smuck Historie" af Herodot i den første ligprædiken: At en gammel enke ville drage til templet for at ofre til guderne. Men da hun ikke havde heste til sin vogn, frygtede hun at komme for silde og blev ganske bedrøvet. Dog, hendes to sønner spændte sig selv for vognen og trak deres moder af sted, så hun nåede rettidigt frem. Af glæde herover bad hun til Gud, at han ville belønne sønnerne med "den største oc beste Skenck" i verden. Og da "hun haffde nu endt sin Bøn/ staar der i Historien/ at de falt strax begge sammen ned *vdi Kircken* oc døde" (D 3f). Ligprædikenen vil her sige, at døden er det største gode for menneskene. Brinch lægger trykket derpå, at selv i Guds hus er vi ikke sikre mod døden. Men hans anførte linje synes trods denne omtolkning af den gamle historie at være en kort sammenfatning af denne.

Det ovenfor citerede eksempel hos Moller om de gamle ægypteres

skik - midt i gæstebudets glæde at lade frembære en ligkiste for gæsterne til påmindelse om alles dødelighed - som synes at ligge bag Brinchs 28. vers, har været alment anvendt i datidens formaning til dødens ihukommelse. Vi ser skikken kort omtalt af Erik Rosenkrantz (G 2v). Og nu møder vi den også her i Jens Christensen Kiøbenhavns prædikener, endog i bredere skildring: "Saa offte de Thebaner giorde noget Giestebud/ haffue de ladet sætte en Ligbaar ved Disken for dennem/ At de der ved kunde *paamindis*/ om de end skønt vaare lystige oc glade/ at de der vdoffuer *icke* skulle *forglemme Døden* ... Det haffuer oc været brugeligt hos *de Ægypter* oc Lacedemonier/ at de effter deris Maaltid haffue altid ladet bære en Ligkiste ind for deris Giester/ paa huilcken Døden vaar affmalet/ *til en Schawessen*" [30] (Ee 2^{v} f). Det er derfor muligt, at ikke "Manuale", men ligprædikenerne har inspireret Brinch i vers 28.

En lignende mulighed må vi lade stå åben for vers 3o, til hvis tanker og udtryk vi ovenfor påviste paralleller hos Rosenkrantz. At døden er "*forskreckelig*", især "de Wgudeligis død", men at han for de troende dog kun er en "*skilsmisse*" til det bedre, siger nemlig også ligprædikenerne (K 2 f og K 4 ff). Og endeligt kan disse også have leveret det billede, som Brinch benytter i vers 32. Her bruger han om det at dø udtrykket: "Naar jeg min *Trælvogn* ey mere skal kiøre". Den 31. prædiken taler om "en Furmand" [31], der efter lang rejse glæder sig over at kunne spænde "Heste oc *Vogn* fra huer andre" og ikke mere skulle køre (Ll 2). Vi tør således på grundlag af de anførte eksempler regne med, at Brinch også har kendt og udnyttet Jens Christensen Kiøbenhavns ligprædikener, da han digtede sin salme.

At han tillige har haft nogle verslinjer af andre digtere i sin tanke, vidner f.eks. salmens sidste vers om:

> Efter min Død
> Hviler jeg sød
> Evig med Glæde *i Abrahams Skiød.*

Her høres en tydelig genklang af Kingos salme "Far, Verden, far vel", hvis sidste syv vers slutter ligeså [32]. Brinch låner jo også melodi hos Kingo. Og et billede i vers 2o kan muligvis bedst forstås som efterklang af et vers, Brinch kan have kendt. Blandt eksemplerne på vort dødssteds uvished skriver han her:

> ... *Kongen* fortæres
> Der han sad best paa *sin Throne saa skiøn.*

Den åndelige vise "Jeg veed en Jomfru saa smal som Vand", der kendes trykt første gang omkring 172o [33], men må være betydeligt ældre [34], siger i sit sjette vers, at "*Kong* Herodes han faldt af *sin Kongelig Stoel*" ved budskabet om Kristi fødsel. Brinch kan have kendt denne vise, der sikkert har verseret i ældre, nu ukendte tryk - han nævner jo i sin fortale, hvordan også han selv pa gaden købte visekællingernes billige tryk (A 2). Og selvom visen ikke lader Herodes dø, men kun besvime, synes dens malende billede af kongen, der falder ned af sin trone, at skjule sig bag Brinchs tilsvarende billede i vers 2o

Med det nu fremdragne materiale har hensigten været ikke så meget at ville demonstrere, *hvor* Brinch benytter forlæg og hvor ikke, men snarere at vise, *hvordan* han udnytter et sådant. At forlæg til visse dele af salmen ikke har kunnet fremdrages, viser naturligvis ikke, at disse passager er mere originale end de andre. Netop de fremdragne forlæg viser, hvor selvstændigt Brinch arbejder. Just derfor kan han naturligvis også digte selv og skabe fyndige tanker og udtryk uden andres hjælp. Hans sprogbehandling er i alt fald levende og billedrig i de følgende, ikke hidtil omtalte vers:

Drukner først Barnet, og Haabet er ude,
Fyldes jo Brønden for silde med Leer
... (V.4) [35].

Nogle må bryde sit Hoved og Hierne
Vigtige Sager at pønse op paa;
Andre i Møllen skal male paa Qværne,
Endeel maa betle for Føde at faae,
Unge og graa
Alle de maae
Efter hans Pibes Lyd dandse og gaae (V.13).

Tiden den er os saa ganske forborgen,
At vi ey vide, naar vi gaae til Seng,
Om vi kan leve til anden Dags Morgen,
Fordi han hugger ulige i Fleng,
Naar man gaaer hen,
Besøger sin Ven,
Det uvist er, om man kommer igien (V.19).

Saa skal mig Døden ret aldrig kund' skade,
Aldrig jeg frygter hans Møye og Lee,
Christo jeg lever, at døe er min Baade,
Jeg skal des snare' Guds Herlighed see,
Kom da, o Død!
Du est mig sød,
Jeg slipper gierne fra Angest og Nød (V.35).

Men som Brinchs salme har sine påviselige forlæg, er det interessant at iagttage, at den også selv har været forlæg for en anden, langt senere digtet salme. I sommeren 1829 døde i landsbyen Nørre Hostrup i Egvad sogn ved Aabenraa en ung mand kun tyve år gammel, smedens søn *Jens Christian Gadeberg*. Han havde i sit sidste leveår digtet 45 salmer, der 1833 blev trykt i Haderslev under titlen "Trøstekilde af Jesu Værdskyld" [36]. Her finder vi (41ff) en salme, der indledes med dette vers:

Salig og naadig hos Gud i Naade
Er' de, itide tænke sig om,
Leve for Gud og Mennesker baade
Ærlig, oprigtig, dydig og from:
At de ved Jesu Værdskyld kan faae
Salighed, naar de lægges paa Straae.

Dette er med kun få ændringer Brinchs salmes første vers. Og en sammenligning viser, at af salmens sytten vers stammer kun fire fra Jens Gadebergs pen - de øvrige tretten er en mere eller mindre fri gengivelse af vers plukket ud af Brinchs salme.

At denne har fanget den unge, af tuberkulose dødssyge mands opmærksomhed, er forståeligt alene udfra dens overskrift: "Om Døden og alles vores Ende". Og hvordan han har tilegnet sig den og omformet den til sin egen salme, viser allerede hans andet vers:

Det er dog sandt, hvad Sirach anfører
I hans Ordsprog og giver vel Magt:
At man maa ved, hvad man skal giøre,
Enden først nøie tage i Agt;
Dermed menes vor sidste Afskeed,
Naar man skal døe og henfare i Fred.

Sådan gengiver han i en del tilfælde Brinchs vers med så få ændringer, at de straks genkendes. Men han kan også behandle sit forlæg ganske frit - f.eks. ud af et vers tage en enkelt linje og indsætte

den i helt ny sammenhæng. Brinch digter således i sit 2o. vers:

Steden maa heller ey Mennesken læres,
Abel han døde paa Marken saa grøn,
Præsten hos Porten, og Kongen fortæres,
Der han sad best paa sin Throne saa skiøn,
Mangen til Giest
Og lystig Fest,
Nogle til Vogne og nogle til Hest.

Dette bliver hos Gadeberg til følgende:

Dødens Sted vi heller ikke kiende,
Vi intetsteds kan sige os frie,
Derfor lader til Gud os omvende,
Snart det være kan med os forbi;
For Jesu Død, o Gud! Naade giv
Os, naar vi her skal ende vort Liv (V.14).

Han benytter altså en linje, en tanke eller et billede i sit forlæg som springbræt og digter videre på egen hånd - hele tiden om dette, som er hans personlige situation: At han ikke skal dø *engang*, men allerede *er ved at* dø. Her på denne unge mands sygeleje, der bliver hans dødsleje, kommer Brinchs salme således virkeligt til gavn og når det mål, for hvilket den er digtet: At hjælpe et menneske til det svære at dø ret.

Men hvorfra har Jens Gadeberg kendt denne salme? Sikkert ikke fra selve Brinchs "Tancke- Tøyle". Thi af denne samling ses han kun at have anvendt denne ene salme. Derfor har han nok kun kendt den fra et af de ovenfor omtalte skillingstryk. Et sådant blev da også sidst i det 18. århundrede udsendt i Haderslev af bogtrykkeren Hinrich Luckander [37]. Og der er ikke mange mil mellem Haderslev og Nørre Hostrup. Så ad denne vej - vil vi antage - er Brinchs salme kommet Gadeberg i hænde.

Men denne salme er nået endnu videre omkring. Herom vidner et lille håndskrevet salmehefte, der stammer fra Brede sogn nord for Tønder og er ført i pennen antageligt i 182o'erne [38]. Her finder vi Brinchs "Salig og evig hos Gud udi Naade" afskrevet med alle 36 vers. Og at den her umiddelbart efterfølges af Brinchs anden salme - "At vove og sove i Verden, det Skiød" (11ff) - der også findes i det just nævnte Haderslev-tryk, som Jens Gadeberg har benyttet, lader os formode, at dette også er forlægget for den, som har ført hæftet i pennen.

Vi har nu været langt omkring. Og resultatet af vor undersøgelse er for det første indblikket i en salmes tilblivelse: At den ikke altid springer ud af digterens tanke ene og alene som hans eget, originale værk; men at den har litterære kilder, der - som i dette tilfælde - endog rækker langt tilbage således, at her afdækkes en sammenhæng, der m.h.t. emnet - fromhedsarten i forbindelse med døden - forbinder digteren her ved begyndelsen af det 18. århundrede med forfattere ikke kun i det 17., men også så langt tilbage som i det 16. århundrede. Den folkelige fromhed, indenfor hvilken Brinchs salme hører hjemme, er gennem århundrederne sig selv lig. Og for det andet er vor undersøgelses resultat indtrykket af denne salmes eftervirkninger: At dens betydning for mennesker - eksemplificeret ved to tilfælde, der vil kunne suppleres med flere - kan spores mere end hundrede år efter dens tilblivelse, hvorved den lange sammenhæng bagud, hvori dens digter står, forlænges et anseligt stykke vej fremover. Den folkelige fromhed, som vi gennem et håndskrevet salmehefte fra landsbyen og gennem en ung almuemands noget ubehjælpsomme salme træder ind i ved begyndelsen af det 19. århundrede, er over for dødens store gåde stadigt sig selv lig.

NOTER

1. David Lindquist: Studier i den svenska andaktslitteraturen under stormaktstidevarvet, Stockholm 1939, 289f.

2. A. Fischer und W. Tümpel: Das deutsche evangelische Kirchenlied des 17. Jahrhunderts II, Hildesheim 1964, 17off. - 3. Smst. III, 4o5ff.

4. Angelvs Silesivs: Sämtliche poetische Werke, herausgegeben von Georg Ellinger II, Berlin o.J., 84, 235, 29o.

5. Hamburg 17o4, 1721-2o76. Se Arne Møller: Fra Psalmistens Værksted (Kirkehistoriske Samlinger 6.r., I, 3o5ff. Også udsendt som selvstændigt tryk, København 1934); J. Oskar Andersen: Om Kingos Psalmedigtning (Dansk Kirkeliv, medens Tiderne skifter, 1934, 15ff); Arne Møller: Er det nødvendigt at antage engelsk Paavirkning paa Kingos Salmedigtning? (Kirkehist. Saml. 6.r., I, 548ff); og J. Oskar Andersen: De kirkehistoriske Kingo-Problemer (smst. 57off).

6. Urban Schrøder: En Julehilsen fra Hans Adolph Brorson (Hymnologiske Meddelelser 1975, 17off).

7. Om Ivar Brinch og hans forfatterskab se A. Malling: Dansk Salmehistorie VI, 95ff; H. Ehrencron-Müller: Forfatterlexikon II, 67ff. I denne artikel citeres udgaven København 18o7, og salmetekstens tegnsætning er en smule ændret af hensyn til den bedre forståelse. Allerede tidligt rejstes tvivl om, hvorvidt Brinch eller en anden har forfattet "Tancke-Tøylen" (Malling VI, 96), hvilket er artiklens forfatter bekendt. Imidlertid, til dette problem skal ikke tages stilling her. Vor opgave skal være at søge baggrunden for salmen "Salig og evig, hos Gud udi Naade" uanset, hvem digteren monne være. Vi vælger her at kalde ham Ivar Brinch og minder om, at en således benævnt mands initialer i hvert fald skjuler sig i bogtitlens to sidste ord "*I Bidsel*".

8. K. Hase: Hutterus Redivivus eller den Evangelisk-Lutherske Kirkes Dogmatik, 1841, 338f. - 9. David Lindquist 373ff.

1o. H.A. Brorson: Samlede Skrifter. Ved L.J. Koch I, 1951, 27ff.

11. N. Schiørring: Det 16. og 17. århundredes verdslige danske visesang I, 195o, 289. Det er ikke lykkedes at skaffe oplysning om Julevisen "Vel ret og vel slet". Mon nogen af læserne kan hjælpe her?

12. N. Schiørring, smst. og A. Arnholtz: Lille dansk sangleksikon, 1951, Registeret. Visen "Ach, Længsel døder mig" findes i et københavnsk skillingstryk "Tvende lystige Kierligheds Viser" 168o (Bibliotheca Danica IV, sp. 258).

13. Ehrencron-Müller II, 68f. og Olav Christensen: Haderslev bys første bogtrykker Hinrich Luckander 1759-1792, Haderslev 1959, 53 (nr.82) 83 (nr.21o) og 89 (nr.232).

14. Paul Althaus d.Ä.: Forschungen zur Evangelischen Gebetsliteratur, Gütersloh 1927, 134f, 14off.

15. Sigfrid Estborn: Evangeliska svenska bönböcker under reformationstidevarvet, Lund 1929, 233ff.

16. Smst. 246 note 83. - 17. Ehrencron-Müller IV, 134. - 18. Smst. VI, 158. - 19. Smst. II, 129. - 2o. Smst. IX, 8of. - 21. Smst. I, 369.

22. De i det følgende forekommende fremhævelser af tekstdele hos Brinch og Moller samt andre forfattere er alle foretagne af artiklens forfatter.

23. I det følgende citeres Brunsmands udgave 1692. Begrundelsen herfor gives nedenfor.

24. Her citeret efter Christian V's "Huus- og Reyse-Bibel" 1699.

25. Også i sit første kapitel citerer Moller to gange Jesu Siraks Bog, men her (s.3o og 36) er det ordene fra kap. 38,23 og 14,12.

26. Ehrencron-Müller VII, 56f.

27. Se f.eks. marginalnoten til stedet i Frederik II's bibel 1589: "Folckens had imod deris Predickere".

28. Ehrencron-Müller IV, 416.

29. Ordet "Vennicke" er gammeldansk = trøje. Det forekommer f.eks. i de ældste bibeloversættelser. De her anførte sætninger er citat af Jesu Siraks Bog kap. 4o,3f.

3o. Ordet "Schawessen" er det tyske "Schauessen" = skueret, her i betydningen: påmindelse.

31. "Furmand" kommer af det tyske "Fuhrmann" = vognmand, kusk.

32. Thomas Kingo: Samlede Skrifter III, 1939, 216ff.

33. Se Johan Jørgen Høpfners tryk "Tvende meget deylige og gandske Nye Jule- og Nyt-Aars Sange", u.s. o.a. (Bibliotheca Danica I, sp. 367).

34. Tue Gad: Helgener. Legender fortalt i Norden, 1971, 246ff.

35. Jfr. ordsproget "Det er bag efter at skyde Brønden til, naar Barnet er druknet" (se f.eks. E. Mau: Dansk Ordsprogs-Skat I, 1879, 137, nr. 1413b).

36. Bogen der ikke ses at være registreret i noget bibliografisk værk, ejes af Det sønderjydske Landsbibliotek, Aabenraa.

37. Olav Christensen, 83, nr. 21o.

38. Heftet, i forfatterens eje, rummer 3o sider i octav. Uden årstal eller stednavn. Kun står nederst på første side navnet Nis Petersen Nielsen.

BÅDE VISHED OG HÅB, MEN INGEN VAKLEN.

BEMÆRKNINGER TIL ALBERTSEN

VED G.F.W. HERNGREEN

Man kan ikke altid se, om en dansk verbalform er indikativ eller konjunktiv eller imperativ, subs. hvad den er ment som fra forfatterens side, siger L.L. Albertsen i HM 1981/2 s. 85-9o med henblik på specielt eventuelle moderniseringer af disse verbalformer i danske salmer. Hvis men fjerner usikkerheden og gør formerne entydige gennem tekstændringer, øver man ikke blot vold mod æstetikken, men forråder noget særligt ved dansk sprog.

Men så skriver Albertsen: "Selvom det er teologisk ønskværdigt, at vi i det mindste over for Guds ord i evangeliet kan se, hvad der er garanti, og hvad der blot er et håb, så kan man bare ikke på dansk". - Jeg vil gå et skridt videre: det er nemlig heller ikke teologisk ønskværdigt at skelne således.

Dette fremgår, når man gør sig klart, hvilken særlig "vished" og hvilket "håb" der findes i kristendommen. Hvad Albertsen mener med "garanti", er ikke ganske klart, men et er sikkert: at Guds ord i evangeliet aldrig er noget objektivt, der "garanteres". Albertsen henviser selv til ironikeren Kierkegaard, og netop denne har lært os, at det absolutte aldrig kan garanteres ud fra det relative. Guds virkelighed og alt hvad der hører hertil - frelsen i evangeliet osv. - kan aldrig afhænge af garantier andetstedsfra. Frelsen er sui generis, viden om objektiv frelse findes kun i den subjektive tros "spring". Vi bemægtiger os ikke Guds frelse, vi har den i troen, der her antager karakter af håb. Vished og håb udelukker derfor ikke hinanden, men omfatter tværtimod hinanden, og man burde ikke tale om "blot et håb", men snarere sige "kun" i Luthers betydning: sola fide, sola gratia!

At dette har følger for oversættelse og tekstbearbejdelse, vil jeg vise på det bekendte "Dominus vobiscum - Et cum spiritu tuo". Hvordan skal det oversættes? På latin klarer man sig jo uden verbum, men på tysk, dansk, hollandsk, engelsk skal der en verbalform med, og skal det være "er" eller "være", indikativ eller konjunktiv? I den hollandske liturgiske bevægelse har der været en stramning, der gik ind for "er": det ville være det samme som "vished".

Præsten skulle kunne sige det i kraft af sit embede, Guds nærvær ville være officielt garanteret.

Mange er aldrig gået med til dette, men er blevet stående ved "være". Guds nærvær, at han er med os, således som det allerede udtrykkes i navnet Jahve (2. Mos. 3,14), er ikke noget, vi har magt over og kan fremtvinge. Det forbliver i Guds magt, og kun i hans, at lade hans nærvær være vished; menneskene kan kun håbe og bede derom. Denne respekt for Guds "Sein in der Freiheit", som Barth kaldte det, tvinger til at bruge konjunktiv (eller skulle man kalde det optativ). Herren *være* med jer - denne bøn ke "blot et håb", men den eneste mulige subjektive reaktion på den i troen rummede objektive vished. Guds frihed går jo ikke ud over hans miskundhed: han holder, hvad han lover.

Altså: "Dominus vobiscum" uden verbum og følgelig uden valg af modus rummer både indikativ som Guds løfte og konjunktiv som menneskets bøn, ikke nogen "vaklen mellem vished og håb", men på engang vished og håb, vished og derfor håb.

Dette er vigtigt for hele den kristne eksistens. Hvad Gud har lovet ("vished"), kan vi ikke råde over "med garanti", men "kun" bede om. Forkyndelsens indikativ bliver til bønnens konjunktiv. Det fremgår også tydeligt i Fadervor. Guds navn bliver helliget, hans rige kommer, hans vilje sker i sidste instans; det er indikativisk "vished", forkyndelsens indikativ, men vort troende svar på denne vished kan kun være en bøn i konjunktiv: Helliget vorde dit navn, komme dit rige, ske din vilje. Det menneske, der mener af egen magt at kunne sige noget om Gud i indikativ, bedes huske, at ikke blot er Vorherre, som Albertsen skriver, selv lidt af en ironiker på dansk. Det er han allerede i Bibelen over for al menneskelig selvsikkerhed: Han, som troner i Himlen, lér, Herren, han spotter dem (Sl. 2,4). Alt hvad Gud lover, er "vished" for troen og derfor for os et "håb".

Der er altså ikke nogen "vaklen mellem håb og vished", men en "enhed af håb og vished", og Albertsens råd ikke at rette på de flertydige verbalformer vinder i styrke, for også teologisk taler alt for flertydighed og intet imod. Det er vidunderligt at eje et sprog som det danske, hvor man kan udtrykke begge dele på engang, vished og håb, Guds løftes indikativ og konjunktiven i den bøn, der bygger på løftet.

De to følgende bidrag af Thomas Viggo Pedersen og Jan Arvid Hellström er sammenfattende bearbejdelser af to debatindlæg ved de hymnologiske dage 1981 den 6. oktober på Københavns Universitet, se HM 1981, 125. De to indlæg var i deres mundtlige form i rigt mål krydret med musikalske eksempler til illustration af de forskellige sangtyper. Disse musikeksempler må vore læsere nøjes med at tænke sig til. Hellströms artikel har i en tidligere version været optaget i Kristet Forum 8/1979.

red.

DEN RELIGIØSE SANGS UNDERSKOV

VED THOMAS VIGGO PEDERSEN

Den, som beskæftiger sig med salmer, har oftest trykte eller håndskrevne kilder at gå til. Men en ny kilde er begyndt at springe, nemlig salmer på grammofonplader og især på kassettebånd. Vel kunne man for tyve år siden købe "Den hellige Stad" indsunget af Frans Andersson og Ingemann/Weyse-salmer med Aksel Schiøtz. Men det er først inden for den sidste halve snes år, at der er begyndt at komme en jævnt accelererende strøm af Kristen Musik i butikkerne.

Det er ikke noget specielt dansk. Der er en stor industri af Kristen Musik, som det hedder, i USA og England. I Norge og Sverige er omsætningen mangedoblet i løbet af ganske få år, og i det efterhaltende Danmark mener folk fra branchen, at vi først står ved begyndelsen af en lignende raketagtig udvikling. Luthersk Missionsforening, Indre Mission, Pinsebevægelsen og Syvende Dags Adventisterne er blandt dem, der står bag udgivelsen af de 60.000 plader og bånd, der i 1981 sælges her i landet i missionshuse, kristne bogudsalg, gennem postordre, ved udgangen efter kirkekoncerter, i musikforretninger eller gennem særlige tværkirkelige distributionsfirmaer.

Der er for tiden omkring 400 forskellige bånd/plader på det danske marked, heraf mindre end halvdelen udenlandske. Repertoiret er naturligvis lige så broget, som det er stort, og kun enkelte spor skal forfølges her.

En stor del af sangene har elementer, som stærkt underbygger den religiøse oplevelse - forstået som oplevelsen ved at smelte sammen med noget uden for een selv, enten det er en guddom eller den menighed, der kaster sig for guddommens fødder.

Det rytmiske spiller en væsentlig rolle for den religiøse oplevelse, hvad vi også véd fra primitive religioner. I salmerne findes rytmen i det metriske og i gentagelserne underbygget af rimene. Det er ikke noget nyt; tænk bare på Brorsons metrik. Halvdelen af "Her vil ties, her vil bies" er gentagelser, der ikke har nogen betydning for det kristelige indhold eller for forståelsen, men alene for det religiøst suggererende. Det er klart, at vi her befinder os i det dunkle grænseland mellem tekst og musik; i det hele taget hører melodien så meget med til en salmes totalitet, at den aldrig bør lades ude af betragtning, når man vil vurdere salmens virkning. En salme skal jo synges. (Hvor afgørende virkning melodien har, kan let efterprøves ved at synge f.eks. "Vor Herres Jesu mindefest" på melodien "Hvor skoven dog er frisk og stor" eller omvendt og mærke, hvordan teksten får et helt andet betydningsindhold).

Specielt for fonogramsalmen gælder det jo, at melodien ikke kan skilles fra teksten, og mange af disse religiøst virkende salmer har melodier af en naiv og indsmigrende sødme og hænger forbavsende længe fast i hovedet på een, efter at man har hørt dem. Gentagelser og omkvæd kan udgøre tre fjerdedele af teksten, og det egentlige indhold er ikke det par nye linier, der kommer i hver strofe, men netop gentagelserne, de mange strofer, musikkens suggestive inderlighed og ord som "Jesus" og "Golgatha", der nævnes gang på gang, næsten som magiske ord. De digteriske højder når ofte de teologiske dybder i disse salmer. At dette jo uheldigvis kun lader sig gøre eet sted - på nulpunktet - skal dog ikke få nogen til at trække på skuldrene af den alvor og fromhed, der ligger bag.

Mange af disse salmer er af ældre dato; det nye ved dem er kun, at de nu kan fås på bånd. Optagelserne med f.eks. vestjyske kristelige sangkor viser usminket og reportageagtigt, hvordan der synges i missionshusene i 1981. Der er en del bånd med solister, der synger salmer. Den uskolede stemme kan have en særlig personlig appel, der indtrængende forstærker salmens bekendende forkyndelse, hvadenten det er en luftig barnestemme, der synger, eller en slidt og garvet gammelmandsrøst. Det musikalsk uangribelige har mindre betydning end selve missionseffekten.

Mange af disse udgivelser er teknisk primitive optagelser, slet og ret gengivelser af salmer på bånd, en hørbar salmebog. Normalt læses en salme med øjnene og synges med munden. Det faktum, at fonogramsalmen på bånd/plade alene høres med øret, kan dog udover den nævnte re-

portageform føre to forskellige veje, til passivitet eller bevidst dyrkelse af mediet. Kasettebåndet selv skaber en ny genre, ligesom den unge bogtrykkerkunst kom til at præge den tids forfattere.

Passiviteten kan resultere i baggrundsmusik eller en sammensmeltning med den fladeste del af underholdningsmusikken, hvad ikke mindst svenskerne kan tale med om. Alt for forudsigelige rim og melodier er som skabt til kommerciel "Kristen Underholdning" og minder om den mekaniske juletræsfod med musik i, som befrier os fra besværet med at gå rundt om træet og synge. Vi behøver ikke engang at være til stede.

Den anden vej fører til en meget bevidst udnyttelse af mediets muligheder. Teknisk kan det være en blændende lækker mixning af hi-fi-optagelsens mange kanaler og en avanceret udnyttelse af de elektroniske muligheder for en højglanspoleret "sound". Indholdsmæssigt kan det blive salmer, der er så svære at udføre, at kun de professionelle udøvere magter det. Det faste metrum er så ikke længere nogen nødvendighed og enhver ønsket musikalsk stilart er anvendelig: beat, rock, pop, Orff-musik, musicalstil, sømandssang o.s.v. Det drejer sig ikke længere om menighedssalmen med dens begrænsning, men om den egentlige fonogramsalme med dens uanede muligheder.

Et væsentligt træk ved mange af de nye græsrodssalmer, der spirer frem i salmesangens underskov, er deres ønske om at nå det nutidige hverdagsmenneske. Selve dét at udsende salmerne på bånd er ét udtryk herfor; dyrkelsen af de populære musikformer som beat og pop inden for salmeproduktionen er et andet. Indholdsmæssigt kan det nutidige element være noget ydre eller noget indre. Helt udvendig virker således K. Kyrø-Rasmussens aftensalme (melodi: "Rind nu op i Jesu navn"):

Tak for alle verdens ting,
alle tekniske finesser,
for elektriske processer
og hvert køretøj på spring.
Unges muntre knallertbrummen
- glimt af sol i letmetal -
alle rører lovsangstrommen:
hvilken larm i Himlens hal.

Formålet har klart været at skabe en form for teknisk realisme ved hjælp af ordvalget (hvis ellers et udtryk som "unges muntre knallertbrummen" kan kaldes realistisk). Senere i salmen, hvor rimet kræver det, bruges udtrykket "al vor synd og brøde svar", så den modernisme, der er malet på til sidst, skaller hurtigt af igen.

En del salmer protesterer mod tidligere tiders religiøse digtning. Lina Sandells børnesalmeidyl vietnamiseres af Leif Jensen til:

Her er ingen fred for fare
for Guds lille børneskare;
fuglen før i skjul bag løvet
skjules helt af bombestøvet.

Den indre form for modernisme kommer enkelt og kompromisløst frem i Esther Bocks "Psalt", femten salmer, der er kommet både i indspilning med Maria Stenz og i bogform. Hun bringer evangelieberetningen og nutid sammen f.eks. sådan:

Du blev født på et gulv i en stald og lagt i en æselbås
hvor er du
jeg er født af en 14-års pige og glemt på et børnehjem
her er jeg
du gik til en lazaron og lod ham døbe dig
hvor er du
jeg drikker fra morgen til sent og sover i et skur
her er jeg
... ...

Her er det udvendige erstattet af det udadvendte.

Endelig skal børnerepertoiret kort berøres, fordi der kommer så mange ting for børn i disse år. De renvaskede barnestemmer med de mælketandsskiftende konsonanter såvel som de glade, veloplagte voksne sætter ofte Barnet selv i centrum og lader Gud være en slags rar tele-onkel, der sender sine gaver til de artige børn. Det kan føles som en uheldig udløber af søndagsskolearbejdet, og man ville nok gøre børnene en større tjeneste ved at lære dem de gode, omend svære salmer for voksne fremfor de letforståelige, men også letopslidelige og overfladiske børnesalmer. Kvaliteten kan ikke være for høj for børn, og deres billeddannende fantasi kan hjælpe dem til at gå på opdagelse i de gode salmer. Det kan godt tage et helt liv.

KONSUMTION OCH KOMMUNIKATION I SVENSK ANDLIG SÅNG GG

AV JAN ARVID HELLSTRÖM

Under 196o- och framför allt 197o-talet blev den s k andliga sången en stor komsumtionsvara i Sverige. Flera LP-skivor såldes i långt mera än 1oo.ooo exemplar - det gäller t ex Artur Eriksson, gruppen Samuelssons, Mia Marianne & Per Filip och inte minst sångaren och evangelisten Pelle Karlsson. Den senare lanserade den största kristna hit-melodin av samtliga, "Han är min sång och min glädje", en andlig svensk text till Elvis Presleys "He (She) is my everything". I TV:s utbud har de andliga sångprogrammen mycket stora tittarsiffror och hamnar ofta i topp på de s k betygs-listorna. Även om "marknaden" nu tycks ha både stagnerat och börjat gå tillbaka, utgör ändå den andliga sången en betydande konsumtionsartikel i Sverige.

Andlig sång har alltså väldiga lyssnarskaror. Det innebär, att den fungerar som något av samfundens "fönster" mot samhället. Sången har, såvitt jag kan förstå, långt större betydelse för vilken uppfattning och bild av den kristna tron, som människor får, än predikningar, teologiska analyser och kristen-teologisk debatt.

Detta för med sig, att man inom (Svenska) kyrkan på ett helt annat sätt än hittills borde *uppmärksamma* den andliga sången och dess oerhörda genomslagskraft. I Sverige har man i kyrkliga sammanhang nästan inte förstått *någonting* av denna utveckling. Man arbetar fortfarande, som om det är predikan och kristna föredrag, som når de stora massorna och formar deras syn på kristen tro. Den musik som förekommer i kyrkorna är normalt bara gregorianik, psalmsång, körsång av traditionell modell och givetvis orgelmusik. Den kyrkliga synen på kommunikationsprocessen av idag - och då också på musikens roll - är skrämmande anakronistisk.

För det andra måste man på allvar i samfunden börja försöka *analysera* musikens innehåll och former - det gäller alla svenska samfund. Vilken bild vill vi förmedla av den kristna verkligheten? Vilken gudsbild? Vilken människosyn? Vilken samhällssyn? I Svenska kyrkan är man knappast alls medveten om vilken betydelse den kristna populärmusiken har. I frikyrkosamfunden, däremot, accepterar man mycket lättvindigt snart sagt alla typer av musik och sångtexter, som förses med etiketten "andligt". I själva verket står den andliga sån-

gen ofta för en fromhetssyn och en samhällssyn, som man teologiskt inte vill acceptera. Ändå får de mest egenartade texter passera när de sjungs. Kanske hänger det samman med, att den andliga sången primärt "fungerar" på det emotionella och inte på det intelektuella planet?

Går man från samfunden till den religionsvetenskapliga forskningen är det anmärkningsvärt, att man så totalt har försummat det forskningsområde, som den andliga populärmusiken utgör. Man har inte alls uppmärksammat, vilken roll musiken idag har som förmedlare av kristen tro. Interna samfundsföreteelser kan man däremot inom forskningen diskutera till leda. Ändå skulle man, såvitt jag kan förstå, med den moderne andliga sången som infallsvinkel kunna närma sig hela problemkomplexet om samfundens ställning i samhällslivet, teologi och framtoning i stort.

Andlig konsumtionsmusik

Distinktionen mellan komsumtions- och kommunikationsmusik möter numera ganska ofta i den musikvetenskapliga diskussionen i Sverige. På senare tid har den också kommit att gälla den kristna musiksektorn. Det är svårt att definitionsmässigt fånga och särskilja de båda storheterna; rent allmänt är det emellertid utmärkande för den s k kommunikationsmusiken att den vill *påverka ideologiskt*, det må vara politiskt, religiöst eller på annat sätt. Underhållningsaspekten får träda tillbaka. Dilemmat blir emellertid då, att också konsumtionsmusikanterna - åtminstone på kristen botten - anser sig prioritera just budskapet och använder då termer som "evangelisation", "vittnesbörd" etc.

Till slut kanske definitionsfrågorna får lämnas därhän. Trots att det finns ett otal mellanformer, är "typerna" konsumtions- respektive kommunikationsmusik ganska självklara. Det är ungefär samma skillnad mellan den andliga konsumtions- och kommunikationsmusiken som det är på det profana planet mellan å ena sidan Abba eller dansbandsmusik och å den andra engagerade visor av Elisabet Hermodsson, Dan Andersson eller Violeta Parra.

Konsumtionsmusiken har i Sverige länge varit storindustri. Både svensk TV och radio ställer också villigt upp på producenternas villkor och förmedlar därmed den glättade musik, som har till uppgift att konsumeras och exploateras. Textmässigt och musikaliskt följer denna musik vedertagna mönster och modeller, dels från väckelsens (rörelsens) guldålder, dels från nöjesindustrin. Detta inne-

bär, att sångerna ofta består av en blandning av (tidigare fräscha) bilder och uttryck från 1800-talets väckelsesång (typexempel "Låt oss alla en gång mötas", "När kung Jesus kommer") och musikaliska klichéer och arrangemang, som knappast går att skilja från svensktopps- och dansbandsmusiken.

Ofta hämtar den andliga konsumtionsmusiken sina förlagor från profana hits, t ex Pelle Karlssons "När du går över floden", som bygger på den tidigare svensktoppslåten "Du kan ingenting ta med dig". Ibland är det frågan om nya "kristna" texter till internationella schlagers: Pelle Karlssons text till "He (She) is my everything" är redan nämnd, ett annat exempel är Nils-Börge Gårdhs kristna version av Rod Stewarts "Sailing". Allt detta är ett entydigt vittnesbörd om hur konsumtionsmusiken kommer till och vilket som är dess primära syfte - även om sångarna och sångförfattarna själva har en annan uppfattning.

Andlig kommunikationsmusik

Den moderna kristna kommunikationsmusiken i Sverige har - som jag uppfattar den - sina rötter framför allt i den svenska vistraditionen med namn som Lars Forssell, Nils Ferlin och Dan Andersson. Till detta kommer så 1960- och 1970-talens kristna visvåg i kölvattnen från 60-talets radikala och sociala rörelse. Här är de stora internationella namnen Sidney Carter, A-M Cocagnac och Fred Kaan. Gränsdragningen mellan den kristna "sextitalismen" och olika former av politisk och social kommunikationsmusik är f ö ofta vansklig. Kommunikationsmusiken fungerar efter i stort samma modeller oavsett om det gäller en frihetssång av Theodorakis, en miljövisa av Elisabeth Hermodsson eller en kristen visa av Anders Frostenson och Lars-Åke Lundberg.

Det teologiske dilemmat.

Jag är medveten om att jag i detta debattinlägg är både subjektiv och kategorisk - men jag hoppas samtidigt, att man inom den religionsvetenskapliga forskningen ska få möjlighet att mera utförligt studera och analysera den kristna musiken utifrån dessa eller likartade utgångspunkter.

När det gäller vad som ovan kallats konsumtionsmusiken upplever jag ett stort teologiskt dilemma. Ibland är (frånvaron av) teologin nästan parodisk, och för med sig en verklighetsuppfattning, som ur kristen synpunkt är mer än diskutabel. En ytterlighet av detta är

den svenska schlagerförfattaren Peter Himmelstrands "Nån däruppe måste gilla mig", som lancerades av den svenska pingströrelsens förlag med Jan Sparring som solist:

Livet har vart hyggligt mot mej.
Tänk så mycket jag har fått.
Jag kan knappast minnas att jag saknat nåt.
Om jag haft en del små sorger,
har de runnit snabbt förbi.
Mer än lätta skuggor hann dom aldrig bli.
Jag får pengar så det räcker
till att ha det mer än bra
i det jobb jag trivs med och ville ha.
Jag har vänner jag kan gå till,
om det skulle trassla sej,
och den kvinna som jag älsker, älsker mej.

Nån däruppe måste gilla mej,
nån som ger mej allt jag får.
Varför har just jag det så här bra?
Tänk vad litet man förstår.

Såvitt jag begriper är det den allmänreligiösa transcendensen ("nån däruppe") som har fört med sig, att denna sång kunnat lanceras i stor skala som "andlig". Från textförfattarens synpunkt var utgångspunkten en helt annat. Ett liknande fenomen är sången "I don't know how to love him" ur "Jesus Christ Superstar". Denna kärleksvisa från Maria Magdalena till Jesus fick i Sverige stor spridning som en "andlig sång", bl a inom Jesus-rörelsen.

Den teologiske aningslösheten inom konsumtionsmusiken är ibland nära nog ofattbar. Att samhällsanalys och sociala perspektiv dessutom saknas, behöver knappast påpekas. Då u-landsproblem och trotvivel-problematiken någon gång berörs, sker det i så klichérade vändningar, att bättre hade varit, om alltsammans hade lämnats åt sidan - nu blir effekten som regel parodisk. Gång på gång har jag förvånats över att människor, som normalt reagerar både nyanserat och med distans till samfund och samhälle, så helt kan acceptera dessa texter.

Jag vill inte påstå, att texterna inom den s k kommunikationsmusiken alltid presenterar teologiskt och formellt lyckade resultat. Ofta upplever man dessa texter som grova och övertydliga. Men de är åtminstone försök på vägen.

Det ekonomiska dilemmat

Att det är konsumtionsmusiken som säljer, ligger i sakens natur. Samtidigt blir skivinspelningarna allt dyrare, en vanlig studioinspelning är idag en stor kapitalinvestering. Udda produktioner slås

därför efter hand ut. Resultatet riskerar att på sikt bli likriktning och satsningar bara på säkra storsäljare.

Från svensk horisont kunde man kanske begära, att problemen på skiv- och musiksektor uppmärksammades åtmonstone en aning inom den påkostade statliga kulturpolitiken. Kanske hade man också en gång vågat hoppas, att riksradion och TV kunde avstå från åtminstone något av sin i sammanhanget kommersiella profil och bli språkrör också för en alternativ kristen musik. Men så har knappast skett. Och vad gör de svenska samfundsledningerna? Kan man där bara åse, hur skivbolagen styr samfundens musikliv och musikkonsumtion i denna riktning?

Jag vill inte, at kommunikationsmusiken ska få någon monopolställning i det kristna musikutbudet. Men den måste få en reell ekonomisk möjlighet att överleva. Att konsumtionsmusiken ännu i många år lever på grön kvist står klart. Nu går den dessutom in i videoåldern. Men vem hjälper den till rätta, teologiskt, stilistiskt och musikaliskt?

Konsumtionsmusiken behöver teologiskt stöd för att kunna fungera som en kristen röst i samhällsdebatten. Kommunikationsmusiken behöver ekonomiskt stöd för att överleva. Men vem tar ansvar? Samfunden? Statens kulturråd? Radions programbolag?

Eftertanke

Situationen ger anledning till eftertanke. Vad har man missat inom den s k kommunikationsmusiken? Gemenskapsmotivet? Gripbarheten? Det emotionella?

I så fall: gäller inte samme dilemma *förkunnelsen*? Finns det kanska en kristen "konsumtionspredikan", typ Billy Graham, som slår ut försöken till en mer nyanserad och analytisk förkunnelse? Nog är det problemet värt att undersöka...

Kanska är frågan om kommunikationsmusikens roll trots allt en olöslig ekvation. Inom religionssociologin talar man om *sofistikation*, förmågan att analysera och tänka i bilder och abstraktioner. Har kanske de flesta lyssnarna av andlig sång - och förkunnelse! - så låg sofistikationsnivå, att varje försök till analys och nyansering blit ett motstånd, ett hinder? Om det är så: vad gör man då, från samfundens sida? Det måste bli ett fundamentalt problem under 198o-talet...

".... VOR MODER HER OVEN TIL MENER DET SAMME...."

NOEN RANDBEMERKNINGER OMKRING ÅNDEN OG BRUDEN I SALMENE.

AV TROND KVERNO

Bakgrunnen for disse randbemerkninger er Erik A. Nielsens utmerkede artikkel om "Pietismen og kønsrollerne" i HM 3-4/8o. Randbemerkningenes innfallsvinkel er visse utsagn om kvinnelighet i den oldkirkelige undervisning p.d.e.s. og visse trekk i vår felles dansk-norske salmetradisjon p.d.a.s.

I kirken i dag er det dype splittelser ikke minst i synet på kvinnerolle, kvinnelighet og kvinnens plass innenfor kirkens embeds- og tjenestestruktur. Uansett utgangspunkt kan det være av interesse å se litt nærmere på forholdet til den kirkelige tradisjon - hvorav vår sangtradisjon er en viktig og vesentlig del. Undertegnede hører til de som heller vil finne liturgiske uttrykk for kirkens tro enn de bastante vestlig-filosofiske. Lex orandi lex credendi. Samtidig sier det seg selv at vi ved denne måte å arbeide på heller ønsker å komme på spor av visse ting enn å presentere fiks ferdige løsninger.

Metoden kan anklages for å være mer kreativ enn analytisk - det får våge seg. Mennesket er skapt i Guds bilde til å være kreativt - skapende. Så må det også tåle å ta feil og bli korrigert.

Åndens typos

I 1973, under en gudstjeneste i Riverside Church i New York City, fant en demonstrasjon sted. Da daværende erkebiskop av Canterbury, dr. Michael Ramsey, sammen med kardinalerkebiskopen av Malines og prioren for den ekumeniske Taizé-kommuniteten gikk ut i recesjon, ble de fulgt av en kvinnedemonstrasjon med bannere i rødt og hvitt med Åndens duesymbol, hvorpå det var festet et kvinnesymbol rundt hodet [1].

Tre tusen mennesker var her kommet sammen til en konferanse med Den Hellige Ånd som tema.

Bakgrunnen for denne symbolbruk må åpenbart ha vært følgende utsagn fra Constitutiones Apostolorum:

> "Diakonissen skal bli æret blandt dere som bilde (typos) på Den Hellige Ånd ....." (Const. Ap. II,26)

Dette supplerer på en påfallende måte den typos-tenkning vi finner i Ignatius' brev til magnesierne:

".. så formaner jeg dere til med iver å utføre alt i guddommelig endrektighet med biskopen som leder i Guds sted og presbyterne i apostelrådets sted, sammen med diakonene, som er meg særskilt kjære, betrodde med Kristi tjeneste, han som før alle tider var hos Faderen og til sist åpenbarte seg"

Ign.Magn.VI,1)

Denne "typologi", om vi må kalle den det, er så godt som den samme som i Const.Ap. II,26, men med den viktige tilføyelsen av diakonissen som Åndens billede i sistnevnte kilde.

For oss i vest, som har våre røtter i den latinske kirke, er dette i første øyeblikk en uvanlig tanke. "Spiritus" er på latin et hankjønnsord. Intet under at man i den gren av kristenheten som entydig tiltaler og forstår Ånden som "Kyrios", helt har mistet av syne mulighet av det hellige bryllup som en indre "dynamis" - kraft - i Den Hellige Treenighet. Og i samme åndedrett får man fordi noe kommer ut av syne med mann og kvinne som skapt i Guds billede, sterkere behov for klare dogmatiske læredefinisjoner omkring Gudefødersken, Theotokos.

Og likevel - noen av den vestlige kristenhets beste sangere er på sine steder på sporet av det som Const.Ap. uttrykker.

"Vor Moder her oven til mener det samme
Og favner os alle i Kierligheds Flamme...."

synger Hans Adolph Brorson [2].

Nå vet vi at hos Paulus, hvorfra uttrykket "Vor Moder her oven til" er hentet, er det "det Jerusalem som er der oppe" som "er vår mor" (jfr. Gal. 4,26). Mens i Brorsonsitatet favner denne Moder oss i "Kierligheds Flamme".

At det er Ånden han sikter til, behøver vi neppe å dra i tvil. Det er Ånden som favner i den luende kjærlighet som forener oss i Den hellige kirke. Vi kan vende oss til hans pinsesalme "Kom Regn af det høie". I vers lo synger han her:

"Kom Lue, at Kierligheds Varme kand finnes/
i inderste Aand,
Lad alt hvad dig kiender nu mere forbindes
I Kierligheds Baand".

Og i vers 12:

"O! Kierligheds Lue, lad Hiertene finde
Din Helligheds Brand,

Mit Hierte lad sig med dit Hierte forbinde
I lydigheds Stand". [3)]

Denne salme, som er en bønn til Den Hellige Ånd, er overhodet full av kvinnelige bilder og metaforer: "Himlenes Kilde", ".. At Blomster og Frugter din Have naa pryde..", "Kom Hellige Olie, Siælenes Kræfter...", for ikke å tale om den gammeltestamentlige kvinne: visdommen: [4)]

"Kom Visdom! Jeg haver din himmelske Lære
for alle udvalgt..." [5)]

og vi finner også her - som flere steder i NT - Ånden som fødende:

".. At Aandens livsalige Frugter maa staa
I dejligste Grøde
Og dagligen døde
Den onde Attraa". [6)]

Den russiske eksilteolog og forfatter Paul Evdokimov synes å ville stadfeste typologien i de apostoliske konstitusjoner. Han anfører et paralellsted fra Didascalia Apostolorum, hvor det heter:

"Dere skal elske diakonen som Kristi stedfortreder og ære diakonissen i hennes stedfortredelse for Den Hellige Ånd"
(Did.Ap.IX,82)

Og Evdokimov lar dette få konsekvenser, ikke bare for diakon og diakonisse, men for mann og kvinne overhodet:

"Ist die Frau seinsgemäss den Heilige Geiste zugeordnet, so hat diese Bindung ihren umfassenden Sinn erst dann, wenn der Mann seinerseits mit dem Christus verbunden ist" [7)]

Vi må også ta med et viktig vitnesbyrd fra Thommisøns Salmebok 1569. I den danske oversettelse av salmen "Nun bitten wir den Heiligen Geist" synges det her i vers 3:

"Du søde Aand skenck oss foruist"
At wi maa dricke aff dit kierlighedsens bryst/ ..." [8)]

Mysteriet i Kristi side

Vi så hos Brorson at han "lånte" et uttrykk NT bruker om kirken og anvendte det om Ånden. Og dette gjør han kanhende med basis i Den apostoliske trosbekjennelse, der utsagnet om kirken inntar en påfallende plass innen den tredje trosartikkel, om vi sammenlikner ordlyden her med sammenstillingen i de to øvrige troens artikler:

"Jeg tror på Gud Fader - himmelens og jordens skaper -
Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre -
Jeg tror på Den Hellige Ånd, en hellig alminnelig kirke - ".

Vi vil derfor vende oss til et kvinnebilde som er svært klart uttrykt i NT: kirken som Kristi brud (jfr. Ef.5, Åp.21 m.fl.).

I en artikkel om mysteriet i Kristi side viser Sebastian Brock bl. a. til den syriske 5oo-talls-sangeren Jakob av Sarug, som i en hymne eller vers-homilie synger - her i Brocks engelske oversettelse:

"The Bridegrooms side has been pierced, and from it the Bride has come forth,
fulfilling the type provided by Adam and Eve.
For from the beginning God knew and depicted Adam and Eve
in the likeness of his Only-Begotten;
He slept on the Cross as Adam had slept his deep sleep,
His side was pierced and from it there came forth
the Daughter of Light,
- water and blood as an image of divine children
to be heirs to the Father who loves his Only-Begotten.
Eve, in prophecy is the mother of all that lives -
what, if not baptism, is the mother of life?" 9)

Brock påviser her at hos Jakob av Sarug er det dels kirken, dels dåpen - mer eller mindre personifisert som kirken - som tas ut av Kristi side på korset. Dermed er vi på hjemmebane hos N.F.S. Grundtvig, som overhodet var godt kjent i oldkirkens sang og litteratur. Han synger:

"Alle Kristne det skal vide
skabt igen har Guders Gud
Eva fin af Adams side,
Menigheden, Kristi Brud;
Sært, men sandt, det er at sige:
Dronning er hun i Guds rige,
Skær og ren,
Skabt af Adams Kød og Ben.

Hør det Søster, hør det Broder!
Hør det, Herrens Israel!
Ær din Fader og din Moder
For at det kan gaa dig vel:
Du kan baade bo og bygge
evig i Guds Vingers Skygge
Ham til Pris,
Som dig skænked Paradis" 1o)

Som hos Jakob av Sarug, så også hos Grundtvig. Kirken, og Dåpen, som personifiserer Kirken som det fødende prinsipp, faller sammen - som den Kristi grav vi blir lagt i for å fødes til evig liv ved likheten med hans uppstandelse:

"Livs-Moder uden Mage
Den Hellige Grav
Da kaldes alle Dage
Fra Hav og til Hav.
- Det glemmes aldrig i Himlen.

Lys-Moder midt i Mørke
Med Klarhedens Haab
Det er med Liv og Styrke
Den Hellige Daab
- Det glemmes aldrig i Himlen"

og

"Da kalder Livets Kilde
I Kjærligheds Hav
Sig aarle selv og silde
Den Hellige Grav.
- Det glemmes aldrig i Himlen.

Den priser i Lov-Sangen
Guds Herligheds Haab,
Og evig er Gjenklangen:
Den Hellige Daab.
- Det glemmes aldrig i Himlen". 11)

Og atter finner vi hos Jakob av Sarug:

"From the baptismal water comes the chaste and holy union of Bride and Bridegroom, united in spirit and baptism.

Women are not joined to their husbands in the same way as the church is joined with the Son and God.
What bridegroom dies for his bride, apart from our Lord?
What bride sought out a slain man to be her husband?
Who, from the beginning of the world, ever gave his blood as the wedding gift, apart from the Crucified one who sealed his marriage with his wounds?
Who has ever seen a corpse placed in the middle of a wedding feast, with the bride embracing it, waiting to be comforted by it?
At what wedding feast apart from this did they break the body of the bridegroom for the guests in place for other food?" 12)

Dermed ligger 1.Joh.5,4-8 nær:

"For alt det som er født av Gud, seirer over verden, og dette er den seier som har seiret over verden. Vår tro.
Hvem er den som seirer over verden, uten den som tror at Jesus er Guds Sønn?
Han er den som kom med vann og blod, Jesus Kristus, ikke bare med vannet, men med vannet og blodet, og Ånden er den som vitner fordi Ånden er sannheten.
For de er tre som vitner: Ånden og vannet og blodet, og disse tre går ut på ett".

I Joh.19,35 presiseres det om vannet og blodet av Kristi side på korset:

"Og den som har sett det, har vitnet om det, og hans vitnesbyrd er sant, for at også I skal tro".

En nærliggende konklusjon av alt dette kunne det nå være å trekke at Kirken/Dåpen utgår av Kristi side på korset på samme måte som Eva utgår av Adams side og Ånden utgår fra Faderen.

"Guds Menighed ved vor Herres Daab
Guds Sønner og Døtre hun føder
Og medfødt hos dem er Himlens Haab
Hos Hedninger alle som Jøder.
Vor Herre dem bader
I Aanden som kom fra Gud Fader,
Børne-Udkaarelsens Aand.

Guds Menighed ved sin Moder-Barm
Opammer de smaa med Ord-Mælken,
Guds-Aanden dem løfter paa sin Arm
Til Buer, som Himmellofts-Bjælken,
Guds-Aanden dem mader
Opføder med: "Abba vor Fader",
Den Allerhøjestes Børn.

Guds Menighed som i Enkestand
Kan synes forgjæves at vente,
Men sikkert dog hendes Æktemand
Sin viv vil i Sol-Vognen hente, -
Med flammende Heste
Som Lynild sin Brud han vil gjæste,
Age med hende i Sky". 13)

Forfatterens egen konklusjon

1. Mitt navn er Tomas. Det er utlagt: Tvilling.
Da Herren viste seg, var jeg gått ut.
De andre sa han brått sto midt iblandt dem
og lyste fred fra Faderen, sin Gud.

2. Mitt navn er Tomas. Jeg kan ikke tie,
tenk om Maria bare for med prat!
Tenk om det hele bare var et rykte,
da ville alle legge oss for hat.

3. Nei, jeg må skue naglemerkte hender
og se ham i hans kjød så jeg kan tro.
Min finger må jeg stikke i hans side
hvor spydets odd utøste vann og blod.

4. Den port som vender øst, mot soloppgangen
hvor intet menneske går inn og ut
den har han sprengt. Og brått står han iblandt oss
Han lyser fred. Min Herre og min Gud.

5. Jeg har fått føle såret i hans side
og hun som utgikk derav er min Mor:
Nå er jeg født av Ånden, Vannet, Blodet.
Mitt navn er Tvilling - Kristus er min bror.

6. Mitt navn er Tvilling. Jeg er hans disippel.
Jeg er hans bilde, bær hans ansiktsdrag.
Mot soloppgangen setter jeg min vandring
til jeg blir slaktet på den sjette dag. (TK)

NOTER OG HENVISNINGER

1. Jfr. Robert E. Terwilliger: A fractured church, i: Man, Woman and Priesthood, s.136f. London 1978

2. H.A. Brorson: Troens rare Klenodie, nr. 188 v.3, København 1752

3. Ibid. nr. 63 v.1o og 12

4. Jfr. Ordspr. kap. 8-9

5. Brorson, op.cit. nr. 63 v.6

6. Ibid. v.8, jfr. Gal. 5,22

7. Paul Evdokimov: Die Frau and das Heil der Welt, s.23, München 196o

8. Thommisøn: Den danske Psalmebog, fol.1o1, København 1569

9. Sebastian Brock: The Mysteries hidden in the Side of Christ, i: Sobornost, serie 7 no.6/1978, s.463ff.

1o. N.F.S. Grundtvig: Sang-Værk for den danske Kirke, bd.I nr.351, v.3-4, København 1868

11. Grundtvig: Sang-Værk .... bd.II nr. 13o, v.41-42 og 63-64

12. Brock: Op.cit. s.467

13. Grundtvig: Sang-Værk .... bd. V nr. 113, v. 3-4 og 8

SANGVERK FOR DEN NORSKE KIRKE - HVORFOR?

AV TROND KVERNO

Redaktøren av Hymnologiske Meddelelser har bedt meg som medutgiver av den såkalte "motsalmebok", Sangverk for Den Norske Kirke om at jeg skulle ge en kort begrunnelse for at boken er gitt ut.

Det faller selvsagt vanskelig å gjøre rede for dette i løpet av noen få linjer. Bokens image som "motsalmebok" skyldes kanskje først og fremst forlagets markedsføring - skjønt det også skal medgis at vår egen misnøye med salmebokutviklingen i Norge de siste hundre år er medvirkende. Boken baserer seg i hovedsak på at de representerte digterne skal få komme til orde på sine egne premisser. Derfor lar jeg denne fremstilling bære preg af mine egne motiver og beveggrunner - uten å ville gjøre noe forsøk hverken på en uttømmende redegjørelse eller å omfatte alle medutgivere i noen form for "vårt syn". Til frihet har Kristus frigjort oss - la oss derfor ikke atter legges under trelldoms åk.

For det første: Boken er intet forsøk på å lage en ny og "fullkommen" salmebok. Nej, boken er i det hele ikke noen komplett bok, men en kompletterende bok. Den fulle titel er nemlig ikke Sangverk for Den Norske Kirke, men: *Førstegrøden* av Sangverk for Den Norske Kirke.

Titelen gir - særlig i Danmark - allusjoner til Grundtvigs livsverk. Utgiverne er ikke grundtvigianere i dansk forstand. Denne åndsretning har i det hele ikke satt slike spor i Norge at den overlevde sekelskiftet i noen nevneverdig grad. Av vår ærede motpart kalles vi høykirkelige - en betegnelse jeg for egen del er svært lite glad for. Høykirkelighet er efter min oppfatning et protestantisk svermeri. Selv bekjenner jeg meg som evangelisk katolikk, det siste forstått som medlem av den hellige apostoliske og katolske (:alminnelige) kirke. Og her har vi en tilknytning til Grundtvig. I sine beste øyeblikk er han en ortodoks sommersvale i et meget ugjestmildt protestantisk nord. Sangverket ønsker å istemme kirkens - hele kirkens bekjennelse. Ikke spesielt for vår tid eller med vår tids språk - eller ifølge vår tids "agende" for kirken. Ved Kristus lovpriser englene Guds herlighet, og hans menighet *i himmelen og på jorden* priser Hans navn med samstemmig jubel. Med dem vil også vi forene våre røster og tilbedende synge.

Sangverk for Den Norske Kirke ønsker altså å gjøre den hellige tradisjon - *vår* hellige tradisjon i kirkens sang - levende igjen. Alt salmebokarbeide efter 186o-tallet kan i Norge betraktes under synsvinkelen rasjonalisering - reduksjon. I revisjonsarbeidet - ikke då spesielt bare det som pr. dags dato avsluttes i vår kirke, men like meget arbeidet tidligere i dette århundre - har dette trekk på mange måter vært så fremtredende at vi finner grunn til å måtte avveie kirkens sang for å få den bedre i balanse. Vi vil en kultisk sang til den hellige messe, ikke gjeninnføring av plysj og viftepalmer av pietetshensyn.

For det andre: Boken har noe med skrift-"syn" å bestille. Vi vil ikke benekte at den historisk-kritiske lesemåte har beriket forståelsen av Den Hellige Skrift - hva angår forståelsen av tekstene i sin historiske sammenheng. Men derved kommer kirken i et dilemma mellom p.d.e.s. liberalisme og p.d.a.s. fundamentalisme. Av disse to onder velger vi et tredje alternativ: Skriften lest i kirken - Skriften lest av kirken.

Oldkirkens lesemåte kan karakteriseres ved uttrykket "Skriftens firfoldige mening". Og dette firfold består av: historie - allegori (forstått som teksten anvendt på Kristus og Kirken) - tropologi (teksten anvendt i den enkeltes liv) - og anagogi (teksten anvendt eskjatologisk). Anvendt mekanisk blir denne lesemåte lett en tvangstrøye den også. Men den gamle kirke er her på sporet av en lesemåte som har sin basis i Skriftens egen forståelse av seg selv: intet skriftord er gitt til egen tydning. (om skriftens firfoldige mening, se Alf Härdelins utmerkede redegjørelse i antologien "Kyrka, gudstjänst, sakrament", Stockholm/Uppsala 1976).

Vår egen "makeløse oppdagelse" av "det levende Ord fra Herrens egen munn" er efter disse linjene, og kan godt uttrykkes med Grundtvigs ord fra sangen om Esekiel, Sangverk for Den Norske Kirke nr.2o4:

"Der er en liten kirkegård/ for Herrens Ord i støvet,/
der ligger de med bange kår,/ er liv og ånd berøvet,/
der sover de alt som en sten:/ er som en rad av dødningben/
nedlagt i bokstavskriften.

Da lød det for meg: Moders sønn!/ Kan disse ben oplives?/
Og bratt jeg svarte: Herre skjønn! du vet om det kan gives.
Jo, sagde røsten, prøv det dog/ Tal dristig til din moders sprog,/
Spå liv de mosegrodde!

.....

Som skrevet står, i Ordets grav/ det ene fant det annet,
og Ordet fant sin vandringsstav/ nedlagt i skyggelandet;
det skjedde alt av Herrens Ånd/ som troen skar for tungebånd/
og barnet igjenfødte.

Ja, hvert et ord, hvor dødt det lå/ enn på papiret lenge/
som jeg bad Ånden blåse på/ og dødens lenker sprenge,
stod på min tunge opp igjen/ og hengte som en gammel venn/
seg om min hals og hulket".

For det tredje: Boken ønsker fremfor alt - i tilknytning til dette "syn" på Den hellige Skrift - å besynge mysteriet Mann og Kvinne, hvormed den hellige apostel Paulus som kjent mener Kristus og Kirken. Og eftersom Kirken er Kristi brud såvel i makrokosmisk forstand: den hellige alminnelig og apostoliske kirke, som i mikrokosmisk forstand: den enkelte troende som en representasjon av hele kirken i sitt lønkammer, har vi med en god del brudeviser. Både av Brorsons beste - tildels i andre bøker vekksensurerte - og av andre kilder såvel som nydiktede, i særdeleshet av de to prester og medutgivere Willy Abildsnes og Børre A. Knudsen. Om Brorsons drabelige "Deiligste blandt kvinner" (SV nr. 143) er det å si at linjer som:

Drages så til minne/ han, kun for å vinne/ ussel sjel/
har ganske elsket seg ihjel -

kanhende ved første øyekast virker komiske eller støtende. Inntil man finner ut av at dette er uttrykt på en så basal måte at det er til å gråte av glede over.

Og Willy Abildsnes er på sporet av den ortodokse kirkes håp om de siste ting når han i en av sine brudeviser synger:

"Til bryllups blir hver skapning buden/
i himmel og på jord;
den faldne verden blir i bruden/
et tempel for Guds Ord.
All jorden fylles med Guds ære,
hun som lå mørk og tom,
hun roper: Amen! kom, min kjære!
ja, Herre Jesus, kom!" (SV nr. 2o6)

Om de ytre omstendigheter - aksidensene musikk og sprogform - skal det bare helt kort sis at vi ønsker å knytte oss til norsk tonefølelse slik vi kjenner den i vår tradisjon og religiøse folkesang, med utspring og sidesteg til all kirkens sangtradisjon. Sprogform står for hver dikters egen regning, men med en noe normalisert ortografi.

Sangverk for Den Norske Kirke er ikke for mitt vedkommende noe jeg har deltatt i som medarbeider i en jakt efter "kirkelig oppmerksomhet" eller efter "grundige kirkepolitiske overveielser". Tvertom. Jeg forsaker "statskirkeligheten" og alle dens gjerninger og alt dens vesen. Jeg tror på den hellige Ånd, som er Herre og gjør levende, som utgår fra Faderen, som tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen, og som har talt gjennom profetene. Jeg tror på en hellig, katolsk og apostolisk kirke. Jeg bekjenner en dåp til syndenes forlatelse og venter de dødes opstandelse og det evige liv.

Her står også jeg. Jeg kan ikke annet. Gud hjelpe meg. Amen.

ANMELDELSER

ALLAN ARVASTSON: "IN DULCI JUBILO". LATIN-SVENSK BLANDSÅNG OCH JULPSALM. Kyrkohistorisk årsskrift 198o, 89-98.

Når de hellige tre konger kommer til syne på det gamle ur "Horologium mirabile lundense" inde i Lunds Domkirke, sker det til akkompagnement af melodien "In dulci jubilo" (DDK 93) i en tostemmig bearbejdelse af Thomas Laub. Dette nyere arrangement stammer fra en restaurering forud for domkirkens 8oo års jubilæum 1923. Men melodiens tilknytning til uret kan meget vel gå tilbage til domkirkens ældste ur fra Peder Lykkes ærkebispetid (1419-1436). Peder Lykke havde været det nordiske unionsriges gesandt ved koncilet i Konstanz 1415, og der er forhold, der tyder i retning af, at ideen til uret kan være hjembragt herfra.

Den nævnte salme har altså gammel hjemstedsret i nordisk kirkeliv. Når Allan Arvastson slår et slag for den gamle salme, er det, fordi den i de sidste par århundreder har ført en skyggetilværelse, som den ikke kan være tjent med. Den har i Sverige i det almindelige omdømme fået rollen som et middelalderligt levn, som toloreres af pietet eller af antikvariske årsager. Den er for så vidt også et mærkeligt fænomen, som teksten er tosproget, idet latinen og modersmålet her indgår en hellig alliance. Salmen er oprindelig latin-tysk og optoges som sådan i en Wittenbergsalmebog 1529. I 1544 skabte Johann Horn en rent tysk version "Lob Got, du Christenheit", oversat til dansk "Loff Gud du Christenhed" af Hans Thomissøn, der imid-

lertid også bragte den tosprogede version i en anonym dansk oversættelse. Den 1. strofe lyder:

In dulci iubilo,
siunge wi oc ere fro,
den vor hierte trøster,
ligger *in præsepio,*
oc klar som Solen skinner,
matris in gremio,
Alpha es & O,
Alpha es & O.

På Svensk kendes den tidligst fra "Piae cantiones", Greifswald 1582 (aftrykt i HM 1975,133) og derefter i Torstenius Johannis Rhyacanders gennemgribende bearbejdelse, hvis ikke nyoversættelse i "Een liten PSalmbook", Rostock 16o2 (aftrykt i HM 1974,176). Op gennem 16oo-tallet blev salmen aftrykt i både private og halvofficielle salmebøger, blev ikke optaget i Kingos fra 1699, men i den svenske 1695 psalbok, hvilket gav den godt 1oo års længere levetid i Sverige end i Danmark-Norge. Allerede 16oo-tallets ortodoksi var begyndt at sætte spørgsmålstegn ved en sådan tvesproget salmes eksistensberettigelse. I 1646 opstod en ny helt igennem tysk oversættelse "Nun singet und seid froh", der fik stor udbredelse og anvendes i dag (EKG nr. 26). Også på svensk grund fik man, i 1689, en sådan rent svensk version, og det må nok tilskrives naturvidenskabsmanden Urban Hiärnes personlige forsvar for denne salme (se HM 1976, 14), at man i 1695 alligevel holdt fast ved den tvesprogede version. Hiärne kalder den "en wacker gambal Julepsalm, hwaruthij för den iulefrögden och den stora glädien 2 språåk samman siungas och skiftewijs så hafwes". Og Hiärne fortsætter, at denne salme "ähr för den extraordinaire julefrögden, såsom helt egnadt stijliserat. Såsom nu alla församblingar i hela rijket den kunna siunga, och det dem rettsinnigom en stoor andacht och innerlig glädie opwäcker, behöfwes intet at corrigera..". I Danmark manglede man på den tid øre og Hiärne for den gamle salmes kvaliteter, og den røg ud i mørket. Hvorfor? Jo, de lærde var begyndt at kæmpe for menighedens ret til i lovsangen kun at give udtryk for det, som "den jævne mand" forstod fuldt ud. Disse "demokratiske" ideers omklamring af salmebogen fortsatte under pietismen for slet ikke at tale om rationalismen, hvor emsige opdragere til "den enfaldiga hopens uppbyggelse" jævnede vejen for den enkeltes personlige kristendom ved at omskrive salmen med jævne, moderne ord:

Bepriser alle Gud
Med tacksamt glädjeljud.
Guds egen Son är worden
(Han som har alt i magt) 1)
Et litet barn på jorden,
Ned i en krubba lagdt.
Han är A och O,
Han är A och O.

Hwar är beständig frögd?
Hos Gud i himmels högd;
Ther honom ewigt prisa
Hans Änglar utan tal
Med hög och härlig wisa,
Uti hans glädje-sal.
Hjelp oss, HErre, tit!
Hjelp oss, HErre, tit! (str.1 & 4).

Med denne bearbejdelse var salmens ansigt og profil tværet ud, og kun melodien fik lov at overleve i Wallins salmebog 1819.

Det lærerige ved denne historie er, at det er de *oplyste*, hyrderne, som i letfattelighedens navn vil have *det* bort, som ikke til punkt og prikke kan forstås af de uoplyste får. Af en eller anden grund var fårene svære at drive til klipning, de kunne ikke se, hvorfor de skulle af med den uld, der lunede. Arvastson nævner adskillige vidnesbyrd om, hvordan almuen holdt fast ved den tosprogede version. Man syntes slet ikke, at det havde været jul, hvis ikke In dulci jubilo havde lydt. Og eftersom den var forvist fra kirkens gudstjenester, måtte almuen finde anden plads til den. Det blev i deres selskabelige julesamkvem "julestuerne". Endnu så sent som omkring 1900 kunne en præst i Skåne meddele, at de gamle i hans menighed helst ville høre de gamle salmer i deres form fra 1695. En gammel kvinde læste In dulci jubilo til egen opbyggelse. Hun forstod ikke alt, men "trodde att allt var Guds ord".

I denne kulturkamp mellem statsmagtens repræsentanter og det jævme folk kunne den uskyldige middelaldersalme altså blive et stridens æble. Det må sikkert have forvirret de kloge hoveder, der var fyldt til randen af demokratiske ideer og andet, som var godt for folket, at erfare, at folket havde taget sig en latinsk tekst til hjertet. Her måtte da stikke noget under!

Hvorfor denne umiskendelige kærlighed hos ulærde folk til en tekst, der ikke forstås fuldt ud? I dette tilfælde er det latinen, der udgør det dunkle element. Men spørgsmålet har principiel karakter. I andre salmer kan det være et gammelt ord, der er gået af

---

1. En teknisk detalje af interesse for salmebogsredaktører: Bemærk parentesen, der nu har sneget sig ind i 1. strofe. Hvordan i alverden tænker en salmebogsredaktør sig en parentes *sunget*, så tekstens karakter af parentes tydeliggøres? Mon med let sænket stemme, ansigtet halvt bortvendt, ordene løst henkastet? Eller skal hænderne for en kort stund frigøres fra grebet om salmebogen for, let rundede, at markere parentesen? Vore hjemlige grundtvigianere og andre får i disse år et lignende, mimisk problem, når de efter "46 salmer" skal synge de kære, gamle slagord og mærkesager (i nr. 785 og 792) på en indforstået, yderst kursiveret måde.

brug og som kun dunkelt forstås. Eller det forstås aldeles ikke, men fornemmes forunderligt nok alligevel ikke som lig i lasten. Det kan kolde hjerner ej forstå. Måske erkendes - mere eller mindre ubevidst - af disse jævne kristne, at der må være en overensstemmelse mellem form og indhold i forkyndelsen af og refleksionen over den ufatteligt store glæde, som skal være for hele folket? Til at formidle det ufattelige budskab egner teologers og filosoffers krystalklare sprog sig lige så lidt som juristernes kancellistil. Den lærde griber jo om det guddommelige for at gøre det ufattelige fatteligt. Derved formaster han sig til at gøre det, som kun Gud kan gøre: at bringe det himmelske ned på jorden. I salmen In dulci jubilo repræsenterer latinen det ufattelige og for mennesker uhåndterlige, "tonen fra Himlen". Den skånske kvinde, der troede, at hele ordlyden i denne salme var Guds ord, havde ret. Naturligvis ikke i fundamentalistisk forstand. Men forstået på den måde, at ordene formidler den himmelske jubel, den usigelige glæde i et uudsigeligt sprog. In dulci jubilo er julebudskabet frembåret af pinsemorgens tungetale: "I Jesus-navnets offerskål hensmelter alle modersmål", DDS 247,6. Denne tanke udtrykkes ved, at latinen og det nordiske sprog smyger sig ind til hinanden og favner hinanden: "Forsamles, alle tungemål, i takkesangens offerskål!", DDS 247,5.

Selv om Allan Arvastson ikke skal drages til ansvar for de ovenstående refleksioner, så ligger de dog i det mindste antydet i det omfattende materiale, som Arvastson bygger sin undersøgelse på. Det er spændende at læse videre om, hvordan Samuel Gabrielsson og Nathan Söderblom i begyndelsen af dette århundrede under indtryk af den anglikanske kirkes sang fik øjnene op for værdien i den gamle tosprogede salme og hvordan det endelig lykkedes dem at få den med i Den svenska Psalmboken 1937, nr. 606, om det end kun er i et tillæg med "Hymner och sånger för särskilda gudstjänster". I Norge gjorde Landstad i 1856 en bearbejdelse af salmen, "Jeg synger julekvad", der stadig er i brug (M.B. Landstads Kirkesalmebok nr. 117). Arvastson burde i samme forbindelse have nævnt, at salmen også findes i DDS nr. 95 i Grundtvigs oversættelse.

Jens Lyster

111 DANSKE SALMER. UDVALGT OG KOMMENTERET AF ERIK DAL OG EA DAL. Med tegninger af Sven Havsteen-Mikkelsen. G.E.C.Gad, København 1981. ISBN 87-12-78106-1. 255 sider. Indb. i lærred 292,80 kr.

Det er et sjældent fornemt værk, Gads Forlag netop har kastet ind i julehandelen. Ikke blot er denne bog trykt af Poul Kristensen i Herning, hvilket plejer at være bibliofilerne et kvalitetsstempel og også er det i dette tilfælde. Bogen er dertil illustreret med 27 tegninger i sort-hvidt af Sven Havsteen-Mikkelsen. Men ikke mindst kan udgiverne dr.phil.Erik Dal og cand.mag.Ea Dal, far og datter, være dette opus bekendt.

Bogen henvender sig til alle, der kunne ønske på en overskuelig måde at blive sagkyndigt indført i emnet den danske salmedigtning fra reformationen og frem til 129 salmer. Antologien kræver ikke særlige, hymnologiske kundskaber af læserne. En almindelig appetit på dansk kirkehistorie og litteratur, for ikke at sige salmedigtning, er nok. De kortfattede, værdifulde indledningskapitler kan læses med udbytte af enhver. De giver nødvendig orientering om den kristne salmesangs rødder i oldkirke, middelalder og reformation, om forfatternes rekruttering, om strofeformer og melodier, om stil, om funktioner, emner og holdninger, om synspunktet brugskunst og sluttelig om nutiden. Udgiverne betjener sig af et godt dansk, det er letflydende, sine steder elegant og veloplagt (som i afsnittet om Kingo s.71f), og man bærer derfor gerne over med en enkelt uklar passus s.10 sp.2f og s.100 sp.2 forneden. Symptomatisk for bogens folkelige sigte er, at unødige fremmedord er bandlyst. Et teologisk begreb som f.eks. Simul justus et peccator optræder oversat til "på én gang retfærdig og syndig", s.72. Udgiverne behøver ikke støtte sig til latinen for at synes lærde og vidende på deres fagområder, hvilke foruden litteraturhistorien omfatter også teologien og musikhistorien. Hvad angår antologiens hovedsubstans, selve salmerne, er de originale tekster lagt til grund, dog overført til vor tids retskrivning og med normaliseret tegnsætning. Derimod er de gamle ord*former* bibeholdt - men forklaret i kommentaren - ligesom det er digternes uafkortede tekster, der gengives.

Antologien går kronologisk frem, bogens afsnit afgrænses af sekelskift. Til hver epokes salmer er der en kort indføring af kirke- og salmehistorisk art. Rejsen op gennem tiden i dette for mange ukendte land tager sin begyndelse ved middelalderens Den signede dag - der måske er en julemorgensalme - og ender med Møllehaves

37,1 *Mit hjerte altid vanker i Jesu føderum*

spartanske julenat, hvorved ikke bare en linie er ført frem til nutiden, men kirkeårets ring på sin vis også sluttet. På hele rejsen er Ea og Erik Dal et par ideelle guider, som dels svarer på netop det, som den almindeligt spørgelystne ønsker at få oplyst, dels undlader at belemre med ligegyldig leksikal viden og forulempe sagesløse mennesker med ridt af personlige kæpheste. Kan man forlange mere af sin rejsefører? Der gøres små stop ved enkelte udvalgte salmer. Om de er udvalgt p.g.a. særlige kvaliteter eller fordi de er typiske repræsentanter for epoken eller, undtagelsesvis, kun medtaget for kuriositetens skyld, begrundes i hvert en-

kelt tilfælde. Et kuriosum er den bemærkelsesværdige 1600-tals salme "Nattergalen alt er oppe", nr.20, som udgiverne kalder en "reveille for åndelige B-mennesker", s.21. Typisk for den effektjagende, hysteriske barok, når den får hele armen, er Elias Eskildsen Naurs "Jeg kaster mig ned og bejamrer". Ligeså afskrækkende, men på en anden måde, er den moraliserende, sentimentale manipulation i "Børns tak for gode forældre" fra rationalismens tid, nr.57. Almindeligvis gælder det, at teksterne er udvalgt blandt digternes bedste produkter. De store ophold på rejsen gøres derfor også ved Kingo, Brorson og Grundtvig, der alle har meget af det gode. De tilgodeses med hhv. 14, 14 og 29 tekster. Som nr.4 på hit-listen kommer K.L.Aastrups 7 tekster, mens Sthen besætter femtepladsen med 5. Det må vist kaldes en rimelig balance. De resterende 42 tekster fordeles på godt 30 digtere med en enkelt eller to til hver, dog tre til Jørgen Michaelsen. Det fornemmes hele tiden, at udvalget er gjort afslappet og fordomsfrit - i alt fald uden rabies theologorum - af kyndige folk med overblik og menneskeligt overskud. De har ikke behøvet at brillere ved tilstræbt originalitet i udvalget for at skabe en antologi med sit eget ansigt. Således figurerer alle Grundtvig-salmerne på nær én, nr.84, i DDS. En og anden vil måske finde Ingemann underrepræsenteret. Han må, ligesom C.J.Boye, nøjes med 2 salmer. Fra vort eget århundrede er foruden K.L.Aastrup og Jørgen Michaelsen flg. repræsenteret, hver med én tekst: Vilstrup, Jørgen Kristensen, Preben Thomsen og Møllehave. Johannes Johansen har to med: en spændende fadervor-parafrase og en julesalme, der er en moddigtning af Møllehaves førnævnte afmytologiserende. Johannes Johansen mytologiserer til gengæld alt hvad remmer og tøj kan holde. Det er en god ide at stille disse to hver for sig udmærkede tekster over for hinanden.

Som sagt indledes hvert afsnit med en kort indføring i periodens kirke- og salmehistorie. Foruden indblik i de teologiske strømninger på det givne tidspunkt og en karakteristik af tidens salmer får læseren i disse afsnit også fyldestgørende salmebogs- og koralbogshistoriske oplysninger. Om en sammenhæng i disse dele hedder det: "En god del af dansk teologis historie kunne skrives uden at citere så meget som én salmelinie, alene på gruppeinddelingerne i vore salmebøger plus evt. oplysninger om hvordan beslutningen om disse inddelinger var truffet af de respektive redaktører eller kommissioner. Denne bogs periode-indledninger hentyder til sådanne forhold", s.18.

Det er betryggende at se, hvor velorienterede udgiverne er i den nyere og nyeste forskning. Pladsbesparende hensyn gør, at de ikke nævner litteratur, som læseren lige så godt kan finde i Anders Mallings litteraturhenvisninger i Dansk Salme Historie bind I-VII, Kbh.1962-1972. Det aflaster antologien, men giver selvfølgelig den læser, der vil bore dybere, lidt ekstra ulejlighed, især hvis Mallings værk ikke er inden for rækkevidde. Man forstår, at forskellige hensyn her har måttet afvejes. For undertegnede har det været opmuntrende at konstatere, hvor flittigt og loyalt udgiverne har konsulteret Hymnologiske Meddelelser. En henvisning s.11 til tidsskriftets årg.1971 bør forresten rettes til årg.1977.

Kommentarerne til de enkelte salmer fylder antologiens sidste 50 sider og er korte, overskuelige, disciplinerede og overbevisende. De oplyser om forfatteren, om tekstens fremkomst, om melodi, om forekomst i DDS og DDK eller i de tre nye tillæg. Hvis det skønnes nødvendigt, er der en analyse af salmens intention samt oplysning af svært forståelige passager, bibelhenvisninger, oversættelse af gamle ord, der er gået af brug. Endelig en kort henvisning til ny litteratur. Enkelte gange går kommentaren i rette med digterværket. Kingos "Gak under Jesu kors at stå" str.5, nr. 35, får flg. ord med på vejen: "man kunne måske vente, at dette vers skulle handle om, at jeg også skal tilgive mine fjender; men det var ikke Kingos force". At gøre opmærksom på, hvad teksten *ikke* siger, er en pædagogisk effektiv analysemetode, legitim, så længe der spørges relevant som her. De enkelte salmers manglende stillingtagen til klassekampen bringes Gud ske lov ikke på bane. Direkte fejl i kommentaren har jeg ikke fundet. Ved nr.1, som er den gamle dagevise, hævdes det, at ordet "dag" i str.2,1 er brugt om hele "kristendagen", tiden siden Kristi fødsel. Er den forklaring tvingende? Betyder den signede dag på dette sted ikke snarere juledag? - som før nævnt har denne salme en fortid som julemorgensalme. Ved nr.3, Jeg vil mig Herren love, betragter kommentaren til str.1,6 "-n" i "bæren" som en trykfejl og afviser fortolkningen "bære [de] n", "da navn er intetkøn"! Javist, det er det på rigsdansk, men på gammeljysk var navn nu fælleskøn! Det kan diskuteres, hvor mange oplysninger kommentaren skal rumme. Men det burde vist have været nævnt, at nr.67, "Herre! hvor skal vi gå hen", findes nyredigeret i 46 salmer nr.785. Og at nr.98 af Aastrup er optaget i både 46 salmer og 78-tillægget. Ved nr.4 str.4,1 og 2 kunne en henvisning til Es.11,1 og Jer.23,5 såvel som til 4.Mosebog 24,17 have været velanbragt. Så meget mere som der ved nr.21

str.8,1 henvises til nr.4. Men det er småting, som ikke forstyrrer helhedsindtrykket af det gedigne og gennemarbejdede.

Det samme indtryk af godt og dygtigt arbejde giver bogens indledninger og andre dele. Jeg er faldet over enkelte småfejl og -forsyndelser af de tilgivelige og nævner dem kun i mangel af værre. I næste oplag af antologien - når 1.oplaget er revet væk i julehandelen, som det fortjener! - kunne i indholdsfortegnelsen 1600-tallets salmeantal bringes på højde med det i antologien faktisk forekommende ved at nr.14-22 rettes til nr.14-36. Et forkert adskilt ord s.13 sp.1 lin.18f irriterer mit følsomme øje. Et Poul Kristensen-tryk må ikke i nogen måde komme til at ligne en spalte i Kristeligt Dagblad. 6 linier længere nede skal henvisningen til side 111 og 159 rettes til 121 og 169. Side 24 sp.1 lin.22 skal en parentes flyttes og lin. 23 skal den hollandske teologs navn rettelig være Herngreen, jfr.s. 152 i dette nr. af HM. Skriften forstået som Bibelen bør med stort S side 28 sp.2 lin.2 og 5 og nr.2 str.3,2. Side 10 sp.1 bemærkes, at Seidelinerne oversætter de pneumatiske oder i Kol.3,16 ved "viser". Faktisk skriver Seidelinerne "sange", en videreføring og forenkling af 1948-oversættelsens "åndelige sange", hvor forresten også - allerede her! - "lovsange" udskiftes med "hymner". M.h.t. datering af salmebøger har jeg konstateret en vis vaklen, forståelig nok i visse tilfælde, men ikke i andre. Konsekvent dateres Psalmebog for Kirke og Hjem til 1900. Jeg er ikke helt på det rene med, om det er trykkeåret for 1.oplag. Man kunne også datere bogen til 1899, autorisationsåret. Th.Borup Jensen daterer den i sin salmebogshistorie til 1897, sikkert p.g.a. fortalen fra 6.oktober det år. Men det har aldrig været nogen sikker metode at datere bøger ud fra fortalen. Udgiverne af antologien er mere i splid med sig selv vedr. datering af Roskilde Konvents Salmebog, der s.25 udkom i 1852, s.133 i 1854 og s.169 i 1855. Det sidste er autorisationsåret, og jeg vil foreslå, at dateringen indrettes herefter, men kender udmærket grundene til at de to andre årstal kommer på tale. Guldbergs salmebog udkom i 1778 som nævnt i kommentaren til nr.54, hvorfor året 1779 side 119 er en fejl. Aastrups Katekismusviser udkom vel først i 1968 (side 186) og ikke allerede i 1967 (komm.til nr.102). Ulige sværere er det at afgøre, om Sthens Vandrebog kom 1589(?) (s.42) eller "formentlig 1588" (komm. til nr.9). Jeg skal ikke gøre mig klog på, hvad der er rigtigst.

Som før nævnt har udgiverne overført de originale tekster til vor tids retskrivning, idet dog de gamle ord*former* er bibeholdt (s.8). Der er her tale om et valg, og jeg antager, at det er forlagets

72,6 *da rejser hoved du kækt og frit, mens stjerner dø og dåne*

Illustrationen ovenfor og på side 177 er Sven Havsteen-Mikkelsens til 111 danske salmer, G.E.C.Gad, København 1981.

spekulationer i publikums smag og ønsker, der har afgjort valget. Personlig havde jeg foretrukket teksterne gengivet nøjagtigt efter originalen, idet jeg dels ikke tror, at den gamle retskrivning ville afskrække denne bogs vågne publikum, dels ser nogle næsten uoverstigelige vanskeligheder ved at gennemføre de nævnte principper. Jeg kan heller næppe tro, at denne "oversættelse" har været udgivernes livret. Den er som sagt ikke uden problemer. Nogle gan-

ge ligger de i fortolkningen. Når Birgitte Boye i nr.54 str.2,5 siger til havet: "Men ved din Bred´ du tæller dine Draaber", kan det første substantiv vel læses både som bred = kyst (således udgiverne) og som bredde (apostroffen støtter den sidste fortolkning). Apostrofferne er ikke uden betydning. Fra samme salme sidestiller jeg nogle linier fra 1.str. i den moderniserede og den originale tekst:

Sig, stolte hav, som dine byrder hæver, de dødninger, som på din bølge bæver og synkefærdig stræbe efter havn: Hvo bær´ din last, hvo bær´ den flok, vi ynke..	Siig stolte Hav, som dine Byrder hæver, De Dødninger, som paa din Bølge bæver, Og synkefærdig´ stræbe efter Havn, Hvo bær din Last, Hvo bær den Flok, vi ynke..

I orig.tekstens 3.lin. viser apostroffen, at det er et flertalsord, altså Byrder og Dødninger, der er synkefærdige. Slettes apostroffen, må adjektivet knyttes til et entalsord.

Moderniseringen medfører undertiden rene kunstord, der hverken er de gamle eller de nu-danske: skillie og atskillier bliver til skilje (nr.3 str.1) og adskiljer (nr.5 str.10). Slycker gengives ved det mærkværdige slykker (nr.1 str.4) og ikke slukker. Styrck oc verme hende gengives Styrk og verme hende (nr.6 str.10,1), Zions Daatter bliver til Zions dotter (nr.31 str.6,3). Nr.2 str.2,1 glemmes det vanskelige moderniseringsprincip og Christ såvel som Sancta bibeholdes.

Over for den strikse bevarelse af lydbilledet står eksempler på det modsatte: at ynske gengives ved ønske (nr.10 str.22,2), Ville ved vilje (nr.11 str.2,1) og tidsel-gemøtter ved tidsel-gemytter (nr.38 str.7,1). Det står mig derfor ikke ganske klart, efter hvilke retningslinier udgiverne moderniserer. Billedet sløres ved flere eksempler på manglende præcision i gengivelsen. F.eks.er dette ordlyden i orig.teksterne: *Gud* liuser for oss io lenger oc meer (nr.1 str.1,3), Jeg er nu *stæder* i vaade (nr.3 str.6,7), Frj mig *fra* Wro (nr.9 str.8,3), Mit Hiertens Glæde *monne* være (nr.11 str. 5,7), Oc *mit* Kaarss taalmodelig bere (nr.13 str.6,5). Den vanskeligt tilgængelige tekst nr.8 må have foreligget for udgiverne i en version meget lig den, som Brandt & Helweg benyttede til *deres* antologi. Teksten i Thomissøns salmebog 1586 har flg. karakteristiske afvigelser: Betyde, at det der i lagt (str.2,3. Altså minus *er*), Icke er døt, men *nu* soffuer sact (str.2,4).

Det skal retfærdigvis siges, at sådanne småtterier ikke ændrer meningen i den nye antologis tekster, som - og det må vi fastholde - ikke er udgivet primært til videnskabeligt brug, men som appetitvækker på en 450 årig tradition, der stadig rører på sig i gamle

Danmark.

Udgiverne har for det meste haft det princip at bruge 1.udgaven af digternes tekster. Der er nogle undtagelser herfra. Ud over den nævnte Prudentius-salme nr.8 visse Brorson-tekster, hvor Klenodiet er foretrukket fremfor julehæftet fra 1732. Det kan der sikkert fremføres praktiske eller saglige grunde for. Det kan der også i andre tilfælde. Således mindede gensynet med K.L.Aastrups bysalme, nr.99, mig om den variant, som 78-tillægget har i strofe 4,1-2, men som sikkert kun de færreste og sikkert heller ikke udgiverne har bemærket. Jeg foreslog i sin tid Aastrup at ændre de pågaldende linier, fordi man i dag forbinder ordet "bod" med arbejdsmarkedets lønkonflikter og noget, man bliver idømt for ulovlig arbejdsnedlæggelse. I et brev fra Odense den 24.10.1978 tog Aastrup sagen op: "...Det rører et ømt Punkt i min Samvittighed, naar De nævner de to Linjer i "En graalig Lysning"; det har i Aarevis været min Agt at rette "Bod" til "Butik"; det er Dovenskab, at jeg ikke fik det gjort til "46 Salmer" - Men det kræver jo at "Hasten" erstattes af et Eenstavelsesord - "Gang" eller "Jag".....Man kunde da endelig ogsaa bruge "Og undervejs til"... Jeg er lige ved at foretrække det sidste: "undervejs" er et godt Ord, og det er ingen skade til at minde om, at vi er undervejs..." Såvidt Aastrups eget ændringsforslag, som blev benyttet i 78-tillægget. Hermed er der gjort opmærksom på det til fri afbenyttelse i 2.udgaven af antologien.

Som indledning til afsnittet om "Synspunktet brugskunst" s.23 stilles dette spørgsmål: "Det siges undertiden, at den danske salmebog - fra 1953 altså Den danske Salmebog - er vor fornemste litterære antologi. Er den det, og skal den være det?" Nej, selvfølgelig skal den ikke det, må vi svare i dag. Hvad skulle salmebogen være antologi for, nu hvor vi har "111 danske salmer"! Det er min fornemmelse, at Ea Dal og Erik Dal har magtet denne formidlingsopgave og virkelig frembragt en for alle tilgængelig, indbydende og kvalitetsbevidst salmeantologi, som vi kan være godt tjent med.

Jens Lyster

HYMNOLOGISK KONFERENCE I TRONDHEIM 1982.

Nordiska ekumeniska Institutet indbyder til en fællesnordisk konference over temaet "Hymnologi i dag - hymnologisk forskning og aktuelt salmearbejde i Norden". Den finder sted i dagene 3.-6.juni 1982 på IMI-hotellet i Trondheim i Norge. Deltagerantallet er begrænset til 60, så snarlig tilmelding tilrådes. Konferencen henvender sig til interesserede ved læreanstalter, fakulteter, seminarier, musikhøjskoler etc. og praktisk virksomme kirkefolk - præster, musikere og andet godtfolk - med tilknytning til salmebogskomiteer og lign., men sandelig også til endnu ukompromitterede mennesker uden papir på deres salmeinteresser.

Initiativet er taget af statsstipendiat Svein Ellingsen, kendt norsk salmedigter. Ud over ham består forberedelseskomiteen af professor dr.Peter-Wilhelm Bøckman, Trondheim og direktør for det økumeniske institut i Sigtuna dr.Kjell Ove Nilsson. Komiteen er for nylig blevet udvidet med flg.nordiske repræsentation: lic. theol.Seppo Suokunnas, Finland, professor Harald Göransson, fil. dr. Inger Selander og musikdirektør Elisabeth Wentz-Janacek, Sverige og sognepræst Jens Lyster, Danmark.

Hovedpunkterne i konferencen er disse: torsdag d.3.juni dobbeltforedrag ved docent Sven Åke Selander og docent Jan Arvid Hellström om "hymnologi i dag". "Oversigt over den hymnologiske forskning efter 1945" ved teol.dr.Allan Arvastson. Fredag d.4.: prof. Leif Ludwig Albertsen, Århus, forelæser om "salme og sprog". En anden forelæsning samme dag er om "salme og tonesprog". Desuden paneldebat om forskningsopgaver og fortsat nordisk samarbejde med repræsentanter fra alle nordiske lande. Lørdag d.5.:Forelæsning om "salme og teologi" ved docent Lars Thunberg, om "bibelske psalmer" ved professor Harald Göransson. Desuden paneldebat om reaktioner og synspunkter på salmebogsarbejdet i de nordiske lande. Søndag d.6.: pastor Karl-Johan Hansson, Finland, samler trådene i "forskning og praksis til gensidig inspiration". Højmesse i Nidarosdomkirken. Hver aften er der offentlige musik- og sangprogrammer i Vor Frue Kirke.

Forud for konferencen påtænkes det, at der udarbejdes hymnologiske bibliografier for perioden 1945-1982 for hver af de nordiske lande. Bibliografierne skulle efter planen trykkes i dette tidsskrift i foråret 1982. Undertegnede vil gerne snart vide, hvem der påtager sig at udarbejde bibliografier for Norge, Sverige, Finland og Island,ligesom jeg gerne giver yderligere oplysninger til interesserede.

Jens Lyster

LÆSERNE SKRIVER

CHRISTIAN FALSTER

Fra antikvarboghandler Johannes Grubb, Valby, har vi modtaget en reaktion på rektor Schiøttz-Christensens artikel om Christian Falster s.91ff. Johannes Grubb skriver: "I Schiøttz-Christensens udmærket orienterende Indledning til det lille Begravelseshefte staar der, at Heftet ikke oplyser, hvem der har skrevet de Salmer, som ikke er af Thura. Det er nu ikke helt rigtigt. I Ordene Christelig Forsamling har Forfatteren ved at bruge Antiquatyper til C og F sat sin Signatur paa den lille Tryksag." Læserne kan forvisse sig om Grubbs iagttagelse på det affotograferede titelblad side 95.

FELIX MENDELSSOHN BARTHOLDY

Organist Knud Svendsen, Dysagervej 4, 8230 Aabyhøj gør vedr.anm. af 129 salmer s.111 midten opmærksom på, at bortset fra stavefejlen har 129 salmer faktisk ret i, at komponistnavnet ved nr.889 er uden bindestreg. Og han citerer nu afdøde domorganist, prof. Georg Fjelrad: "bindestregen, man så ofte ser mellem Mendelssohn og Bartholdy, er forkert. Mendelssohn´s far føjede det sidste navn til familienavnet for at undgå forveksling med den gren af slægten, der fastholdt den jødiske tro. Han lod sig i øvrigt først døbe i 1822, mens Felix og hans to søskende blev døbt i den evangeliske Neuen Kirche den 21.marts 1816. Den 7-årige fik i dåben navnet: Jakob Ludwig Felix Mendelssohn Bartholdy".

129 SALMER NR.889 OG 892

Antikvarboghandler Poul Grubb, Skyggelundsvej 9, 2500 Valby, besvarer et spørgsmål i anm.s.111 ved at skrive om nr.889, en overs. af "Hark, the Herald Angels sing", at den tekst, der ligger til grund for overs., ikke er den orig. af Charles Wesley, men en omdigtning ved digterens ven Georg Whitefield. Allerede i 1971 forefandt Poul Grubb flere overs. af salmen til dansk, men i et norsk julehæfte også en overs. til bokmål, der med ændret retskrivning og ganske enkelte ændringer lod sig overføre til dansk. Den norske oversætter var Sven Wisløff Nielsen. Ad ukendte veje er den norske tekst kommet redaktionen af 129 salmer i hænde, som optrykker den med små ændringer, de fleste i 2.str. Om nr.892 skriver P.Grubb: "det er en bedre oversættelse end nogen af dem, jeg hidtil har

mødt, bortset fra en uheldig bindestreg i næstsidste linie af 2. strofe. Iflg. engelsk-amerikansk tradition er den egentlige forfatter Luther. 129 salmer, som ellers er meget karrig med teksthistoriske oplysninger, overtager ukritisk denne tradition. Omhyggelige læsere af Hymn.Medd. vil vide, at Luther aldrig har lavet noget forlæg til denne sang (se HM 1979,243. red.). Dens oprindelse er dunkel, men formodentlig er den opstået i en luthersk menighed i Pensylvanien i slutningen af forrige århundrede."

RETTELSER

I HM 1981 nr.2 har der indsneget sig nogle fejl: s.108 lin.20 skal der stå: "kun nøjes jeg med på dette sted". S.111 lin.21 og 24 hhv. "inkonsekvens" og "overs." S.112 lin.22 "Herrens tjener". S.113 lin.12 "i Glenthøjs øren". S.113 lin.21:"Fastelavns". S.114 lin. 6 f.n. "på samme tid". S.117 lin.4: "strofe 4,1". S.118 lin.10 punktum efter Brønshøj. J.L.

FORFATTERNES ADRESSER

Sognepræst Lisbeth Smedegaard Andersen, Skolevangsallé 72, 8240 Risskov

Docent teol.dr.Jan Arvid Hellström, Box 1015, S-430 90 Öckerö

Pastor G.F.W.Herngreen, Burg.Patijnlaan 790, NL-2585 CC den Haag

Biskop Johannes Johansen, Heslehøjallé 4, 2900 Hellerup

Pastor Jørgen Kristensen, Aventoft, Box 7, 6270 Tønder

Førsteamanuensis Trond Kverno, Undelstadvegen 80 A, N-1370 Asker

Organist Thomas Viggo Pedersen, Oldfuxvej 2, 2400 København NV

Sognepræst Urban Schrøder, Varnæsvej 700, Varnæs præstegård, 6200 Åbenrå

REDAKTIONELT

Bemærk venligst den giroblanket, der gerne skulle ledsage dette dobbeltnummer HM 1981/3-4 og brug den snarest muligt for samvittighedens og vores økonomis skyld.

Trond Kvernos artikel om baggrunden for det nye norske sangværk skulle have været ledsaget af en anmeldelse af sangværket. Den forelå desværre ikke til dette nummer, men vi håber snarest at kunne bringe den. Trond Kverno er født i 1945, har komponeret mange melodier til det norske prøvehefte "Salmer 1973". Han er førsteamanuensis i kirkemusik ved Norges Musikhøjskole.

J.L.

HYMNOLOGISKE MEDDELELSER ÅRGANG 1981

INDHOLDSOVERSIGT

Artikler

Albertsen, Leif Ludwig: Vaklen mellem håb og vished i danske salmers verbalformer..... S.85-90

Andersen, Niels Knud: Ved pastor Anders Mallings død S.0

" : Hvem har redigeret vor første salmebog..... S.5-36

Brahm, Erling: Fra Gamle Testamentes Gudslovprisning til Ny Testamentes Kristuslovprisning.. S.37-46

Hellström, Jan Arvid: Konsumtion och kommunikation i svensk andlig sång..... S.158-162

Herngreen, G.F.W.: Både vished og håb, men ingen vaklen Bemærkninger til Albertsen..... S.152f

Kverno, Trond: "..Vor Moder her oven til mener det samme.." Noen randbemerkninger omkring Ånden og Bruden i salmene..... S.163-168

" " : Sangverk for den norske kirke - hvorfor? S.169-172

Lyster, Jens: Zwingli i Thomissøns Salmebog 1569?..... S.47-53

Noe-Nygaard, Helge: Alle Ting er Underlige. Et Notabene til Erik A.Nielsens artikel om pietismen og kønsrollerne..... S.66-68

Pedersen, Thomas Viggo: Den religiøse sangs underskov. S.154-157

Prenter, Regin: Behøver vi en ny salmebog og i så fald efter hvilke retningslinier..... S.75-84

Schiøttz-Christensen, Aage: Christian Falster som salmedigter. (Side 95-103 facsimile af Falsters salmer. Se også Johs.Grubbs læserbrev om Christian Falster)..... S.91-103

Schrøder, Urban: Ivar Brinchs salme "Salig og evig hos Gud udi naade". Forsøg på en eftervisning af forlæg og efterklang..... S.131-151

Vestergaard, S.T.: Om takt og tone. Eller toner og betoning i Litaniet in fine..... S.64-66

Nye sangtekster

Andersen, Lisbeth Smedegaard: Vi går langs husfacader S.127

Glenthøj, Jørgen: Herre Jesus, som en tigger S.73

" " : Du gav os, Gud, dit fadernavn S.74

Johansen, Johannes: Du, som tog ind hos den syndige mand S.128f

Kristensen, Jørgen: Jesus lever, jeg med ham (Gellert) S.1

" " : En højaktiv lytterforening S.130

Michaelsen, Jørgen: Vi er døbt i Kristus S.71

" " : Drik den nye vin på festens bord S.71f

Sarvig, Ole: Dybt favnet dag og nat S.2

" " : Å, Gud, vær du min ånde S.2f

Sarvig, Ole: Gud Menneske, Gud Vandringsmand S.4

Nye melodier

Nørfelt, Henrik Fibiger: Du, som tog ind hos den syndige mand (Johansen) S.128

Anmeldelser

Ole Sarvig: Salmer og begyndelser til 1980'erne (L.L.Albertsen) S.53-57

" " : " (Lyster) S.57f

Thomas Kingo: Sange og salmer sunget og spillet af Ingolf Olsen (Thomas Viggo Pedersen) S.60

Holger Lissner i Haderslev Stiftsbog 1980 (Nørfelt) S.61-63

Den danske Guldalder. Værker for blandet kor (Nørfelt) S.63

Jørgen Michaelsen: Den nye pagt. Salmer (L.L.Albertsen) S.104-106

129 salmer. Tillæg til Den danske Salmebog (Lyster) S.106-118

Jan Arvid Hellström: Den allra högsta sången (P.B.Clausen) 118-120

Sumlen. Årsbok för vis- och folkmusikforskning 1980 (P.B.Clausen) S.120f

Inger Selander: O hur saligt att få vandra, Sthlm 1980 (P.B.Clausen) S.121-125

Allan Arvastson:"In dulci jubilo", Kyrkohist.Årsskr. (Lyster) S.172-175

Erik Dal og Ea Dal: 111 danske salmer, udvalgt og kommenteret, Kbh.1981 (Lyster) S.176-183

Møder og kongresser

Lyster, Jens: IAH-kongres i Oxford i august 1981 S.68f

" " : Hymnologisk konference i Trondheim 1982 S.184

Balslev Clausen, Peter: Hymnologiske dage 1981 S.125

Selskabet dansk Tidegærds weekendkursus 1981 S.126

Læserne skriver

Johs. Grubb om Christian Falster S.185

Knud Svendsen om Felix Mendelssohn Bartholdy S.185

Poul Grubb om 129 salmer nr.889 og 892 S.185f

Notitser

Rettelser S.70 og 186

Forfatternes adresser S.70. 125. 186

Favørtilbud på Arrebos Davids Psalter S.70

Efterlysning vedr.hymn.bibliografi S.70

HM 1981 er renskrevet af Aase Koefoed (s.176-188 af Jens Lyster)
HM 1981/2 er redigeret færdigt af Peter Balslev Clausen, resten er redigeret af Jens Lyster.

Kvartalsskriftet
Hymnologiske Meddelelser udkommer årligt med 4 numre á omkr. 50 sider.

Udgives af Salmehistorisk Selskab
København Universitet
Institut for Kirkehistorie
Købmagergade 44-46
DK-1150 København K

Medlemsskab af Salmehistorisk Selskab tegnes hos kassereren, Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Giro nr.2 20 11 19. Hos kassereren kan også bestilles ældre årgange af Hymnologiske Meddelelser.

Salmehistorisk Selskabs bestyrelse:
Professor dr.theol. Niels Knud Andersen, *formand.*
Ulvemosen 6, 2960 Rungsted Kyst. Tlf. 02 86 37 72

Pastor Peter Balslev Clausen, *sekretær, kasserer, redaktør.*
Ahlmanns Allé 10, 2900 Hellerup. Tlf. 01 62 79 27.

Univ.lektor cand.theol. Jørgen I.Jensen, *næstformand.*
Steenstrups Allé 17, 1924 København V. Tlf. 01 37 39 73.

Sognepræst Jens Lyster, *ansvarshavende redaktør.*
Odden præstegård, 4583 Sjællands Odde. Tlf. 03 42 62 96.

Univ.lektor cand.mag. Erik A. Nielsen.
Strindbergsvej 3, 2500 Valby. Tlf. 01 46 60 23.

Organist Henrik Fibiger Nørfelt, *redaktør.(melodistoffet)*
Korsgårdsvej 16, 2920 Charlottenlund. Tlf. 01 63 23 80.

Hymnologiske Meddelelsers redaktion: se under bestyrelsen.

Hymnologiske Meddelelsers støttekreds:
Professor Leif Ludwig Albertsen
Provst teol.dr. Allan Arvastson
Univ.lektor mag.art. Skirne Helg Bruland
Pastor Helge Dahn
Administrator dr.phil. Erik Dal
Statsstipendiat Svein Ellingsen
Biskop Johs.W.Jacobsen
Biskop Johannes Johansen
Professor dr.theol. Theodor Jørgensen
Professor dr.phil. Jens Peter Larsen
Sognepræst Holger Lissner
Lektor v.Lærerhøjskolen cand.theol. Kaj Mogensen
Forstander dr.theol. Bent Noack
Docent v.Musikkonservatoriet Ingolf Olsen
Univ.lektor mag.art. Torben Schousboe
Pastor Jørgen Schultz
Generalsekretær pastor Erik Norman Svendsen
Organist mag.art. Ulrich Teuber
Kgl.konfessionarius professor dr.phil. Christian Thodberg

Tidsskriftet udgives med støtte fra Carlsen-Langes Legatstiftelse, Svend Viggo Berendt og hustrus Mindelegat samt Statens humanistiske Forskningsråd.